

P. LISZKOWICZ

WYBÓR LISTÓW

PLINIUSZA

WYBÓR LISTÓW PLINIUSZA MŁODSZEGO

DLA UŻYTKU GIMNAZYÓW POLSKICH

OPRACOWAŁ

PIOTR LISZKOWICZ

Komputer

Aprob. rozporz. e. k. Rady szkol. kraj.
z d. 31. I. 1913. l. 458.

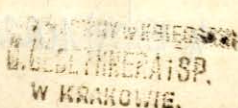
CENA EGZEMPLARZA OPRAW 1.20.

KRAKÓW

NAKŁADEM WYDAWCY

DRUKARNIA UNIwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem
JÓZEFA FILIPOWSKIEGO

1912

W. G. LITNERA I SP.
W KRAKOWIE.

WYBÓR LISTÓW
PLINIUSZA MŁODSZEGO

DLA UŻYTKU GIMNAZJÓW POLSKICH

102260

BIBLIOTEKA GŁÓWNA FILII UW
w Białymstoku

FUW0002660

K-158/19/102260

SPIS TREŚCI.

	Str.
Wstęp (rozwój epistolografii u Greków i Rzymian)	1
Żywoć i pisma Pliniusza	7
Wybór listów:	
I. Zapowiedź wydawania listów (I. 1)	11
II. Prośba o przejrzenie mowy (I. 2)	11
III. Zachęta do pracy literackiej (I. 3)	12
IV. Pliniusz na łowach (I. 6)	13
V. Hałaśliwe życie w Rzymie, a czasy literackie na wsi (I. 9)	13
VI. Śmierć Corelliusa Rufusa (I. 12)	14
VII. Obojętność dla recytacji (I. 12)	16
VIII. Pogrzeb Verginiusza Rufusa (II. 1)	17
IX. Uczta u skąpeca (II. 6)	19
X. Proces Mariusa Priscusa o nadużycia na prowincyi (II. 11)	20
XI. Zakończenie poprzedniego procesu (II. 12)	23
XII. Pliniusz poleca swego przyjaciela Voconiusa Romanusa (II. 13)	24
XIII. Upadek wymowy sądowej (II. 14)	25
XIV. Regulus wyludza zapisy (II. 20)	27
XV. Działalność literacka i sposób życia Pliniusza Starszego (III. 5)	29
XVI. Śmierć poety Siliusa Italicusa (III. 7)	31
XVII. Bohaterstwo kobiety (III. 16)	33
XVIII. Wspomnienie po śmierci poety Marcyalisa (III. 21)	35
XIX. Prośba o wyszukanie nauczycieli dla Comum (IV. 13)	36
XX. Nadużycia przy tajnych wyborach w senacie (IV. 25)	37
XXI. Opis willi Pliniusza w Tusci (V. 6)	38
XXII. Pliniusz zamierza pisać historję (V. 8)	44
XXIII. Wznowiony zakaz wynagradzania za obronę w sądzie (V. 9(21))	46

	Str.
XXIV. Troskliwość Pliniusza o zdrowie wyzwolenca (V. 19) . . .	47
XXV. Niedbalstwo w wystawieniu pomnika Rufusowi (VI. 10)	48
XXVI. Zabawny wypadek w czasie recytacji (VI. 15) . . .	48
XXVII. Śmierć Pliniusza Starszego podczas wybuchu Wezuwiusza (VI. 16)	49
XXVIII. Przygody Pliniusza Młodszego przy wybuchu Wezuwiusza (VI. 20)	52
XXIX. Pliniusz jako poeta (VII. 4)	55
XXX. List do żony (VII. 5)	56
XXXI. Wskazówki kształcenia stylu (VII. 9)	56
XXXII. Przyjaźń z Tacytem (VII. 20)	58
XXXIII. Strachy (VII. 27)	59
XXXIV. Cywilna odwaga Pliniusza (VII. 33)	61
XXXV. Pliniusz zachęca poetę Caniniusza do opiewania wojny z Dakami (VIII. 4)	63
XXXVI. Uniżoność senatu wobec wyzwolenca Pallasa (VIII. 6)	64
XXXVII. Wylew Tybru i jego dopływu Anionu (VIII. 17) . . .	67
XXXVIII. Jezioro Wadymońskie (VIII. 20)	68
XXXIX. Grecya zasługuje na względy zarządców dzięki swojej przeszłości (VIII. 24)	70
XL. Niechęć Pliniusza do igrzysk cyrkowych (IX. 6)	71
XLI. Trefnisie i błazny przy ucztach (IX. 17)	72
XLII. Pliniusz wstawia się za wyzwolenca przyjaciela (IX. 21)	72
XLIII. Delfin i chłopiec (IX. 33)	73
XLIV. Życie Pliniusza na wsi (IX. 36)	75
XLV. Prośba o urlop ad Traian. 8(24)	76
XLVI. Odpowiedź Trajana » » 9(25)	77
XLVII. Podróż do Bitynii » » 15(26)	77
XLVIII. Odpowiedź Trajana » » 16(27)	78
XLIX. Przyjazd do Bitynii » » 17(28)	78
L. Odpowiedź Trajana » » 18(29)	79
LI. Dwaj niewolnicy wśród nowoza- ciężnych » » 29(38)	79
LII. Odpowiedź Trajana » » 30(39)	80
LIII. Zamiar założenia straży pożarnej w Nikomedyi » » 33(42)	80
LIV. Odpowiedź Trajana » » 34(43)	81
LV. Wodociągi w Nikomedyi » » 37(46)	81
LVI. Odpowiedź Trajana » » 38(47)	82

		Str.
LVII. Ograniczenie niepotrzebnych wydatków ad Trajan.	43(52)	82
LVIII. Odpowiedź Trajana » »	44(53)	82
LXIX. Życzenia przesłane Trajanowi w dniu urodzin » »	88(89)	83
LX. Odpowiedź Trajana » »	89(90)	83
LXI. Prośba o nadanie Swetoniuszowi ius trium liberorum » »	94(95)	83
LXII. Przychylna odpowiedź Trajana . . . » »	95(96)	84
LXIII. Pliniusz o chrześcijanach » »	96(97)	84
LXIV. Odpowiedź Trajana » »	97(98)	86
LXV. Poczta cesarska na usługach małżonki Pliniusza » »	120(121)	86
LXVI. Odpowiedź Trajana » »	121(122)	87
Spis imion własnych		89

WSTĘP.

List wypłynął z praktycznej konieczności porozumienia się z nieobecnymi i pierwotnie służył jedynie do zawiadomienia osoby, z którą wskutek oddalenia nie można było rozmówić się ustnie, o sprawie, mającej związek z nią lub z osobą piszącego. Miał on charakter poufny, a formą odpowiadał stopniowi wykształcenia piszącego i adresata. (List prywatny).

W miarę jednak, jak z rozwojem kultury coraz szersze warstwy przyjmowały ten sposób porozumiewania się, doskonalila się nie tylko jego forma, lecz także pod względem treści rozszerzał się jego zakres. Przyczyniła się zaś do tego przede wszystkim następująca okoliczność. Ponieważ list był właściwie rodzajem rozmowy dwóch oddalonych od siebie osób, zaczęto jego teorię łączyć z zasadami retoryki i dla poszczególnych rodzajów wymowy tworzyć odpowiedniki w liście. Rozmowie np. mistrza z uczniami (dIALOGOWI) odpowiada list, w którym piszący jest niejako jedną, adresat zaś drugą osobą dysputującą — list naukowy; odbiciem mów panegirycznych, wygłaszanych na pochwałę krajów i miast, stał się list opisowy i t. d. Podobnie jak retor starał się zabłysnąć przed szerszą publicznością, tak samo piszący list, chociaż zwracał się do jednej osoby, pisał go tak, by zająć także szersze koła czytelników. To stało się jednym z powodów ogłaszania listów. (List literacki).

W pokrewieństwie listu z wymową należy szukać źródła

innych jeszcze jego znamion. Jakby w rozmowie z przyjacielem posługiwał się piszący językiem codziennym, przytaczał przysłowia, zdania ogólne, używał zwrotów z obcego języka unikał długich okresów, utrudniających zrozumienie myśli, przerzucał się z jednego tematu na drugi. Rzymianin posuwał się w złudzeniu rzeczywistej rozmowy nawet tak daleko, że pisał o sobie w czasie przeszłym, wyobrażając sobie list jako posłańca, który będzie opowiadał o nim jego własnymi słowy.

Obok prywatnego i literackiego rozwijał się równorzędnie list urzędowy, obejmujący ogłoszenia władz, sprawozdania urzędników, dekryty i uchwały ciał prawodawczych itp. List urzędowy wytworzył sobie styl odrębny, którego przykład w literaturze rzymskiej daje nam korespondencya Pliniusza z Trajanem.

Najdawniejsze wzory listu przedstawiają listy prawodawcy i króla babilońskiego z III. tysiąca lat przed Chr., Hammurabiego, pisane do podwładnych urzędników pismem klinowem na cegielkach glinianych.

Na gruncie greckim spotykamy się po raz pierwszy z listem Pauzania, wodza Spartan i zwycięzcy Persów pod Platejami (479). Kiedy wytoczono mu proces o zdradę, wykryto także list pisany przezeń do króla perskiego, Xerksa. List krótki zaczyna się od słów: *Παυσανίας ὁ ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης τοῦδε τέ σοι χαρίζεσθαι βουλόμενος ἀποπέμπει δορὶ ἐλθὼν καὶ γνώμην ποιῶμαι...*; Pauzaniusz donosi królowi, że odsyła mu jeńców, obiecuje pomoc w ujarzmieniu całej Grecyi, jeżeli otrzyma rękę jego córki i, jakgdyby nie potrafił w liście wypowiedzieć dokładnie swych myśli, żąda przysłania zaufanego męża, z którymby się ostatecznie umówił.

Od tego listu wyróżnia się wybitnie list Nikiasza, drugiego obok Alcibiadesa dowódcy wojsk ateńskich w wy-

prawie sycylijskiej (415—413). Nikiasz w prostym opowiadaniu przedstawia jasno i dokładnie Ateńczykom przykre położenie swego wojska pod Syrakuzami i żąda przysłania pomocy i następcy w dowództwie.

Oba wyżej wymienione listy były przeznaczone tylko dla adresata, a zachowały się jedynie dzięki pomyślnym okolicznościom.

Pierwszym, którego listy ogłoszono, był Platon (427—348). Trzykrotny jego pobyt w Syrakuzach na dworze Dyonizyosa Starszego, a zwłaszcza Dyonizyosa Młodszego, do którego powrócił pomimo osobistego niebezpieczeństwa i mimo tego, iż Dyonizyos wygnał był z kraju Diona, przyjaciela i zwolennika jego nauki, mógł wywołać pewne podejrzenia i zarzuty przeciwników; wobec tego Platon przechowywał prawdopodobnie odpisy listów, wymienianych z dworem syrakuząńskim, uczniowie zaś wydali je po śmierci mistrza jako odpowiedź na zarzuty podnoszone przeciw niemu.

Wydanie listów Platona znalazło wielu naśladowców. Niektórzy jednak nadużywali tej formy literackiej, by pewnej szkole filozoficznej lub retorycznej podsunąć myśli i zdania, których ona nigdy nie głosiła, ażeby w ten sposób do jej nauki wprowadzić sprzeczności; stąd tyle listów nieautentycznych obiegało pod nazwiskami znanych filozofów i mowców.

List naukowy wprowadził do literatury Epikur (341—270). Jako założyciel i głowa szkoły filozoficznej porozumiewał się listownie z uczniami i przyjaciółmi, przebywającymi poza Atenami.

Ze szkół filozoficznych przedostaje się forma listu do innych nauk; np. Eratostenes z Kireny rozwijał problemy matematyczne w liście do Ptolemaiosa Euergetesa (246—221).

Rzymianie przyjęli od Greków wszystkie odmiany listu, w literackim zaś rodzaju przewyższyli nawet swe wzory.

Już pierwszy prozaik rz., M. Porcius Cato (234—149) pisał listy do syna, które i późniejsi czytali, jak podaje Cyncero. Z tego samego źródła wiemy, że Cornelia, matka Grakchów, starała się w listach odwieść swego syna Gajusa od życia publicznego. Musiały one mieć wysoką wartość literacką, gdyż tylko takie listy budziły zajęcie Rzymian, inne zaś, choćby zawierały najważniejsze wiadomości, czytał jedynie badacz lub historyk.

Lecz wśród całego szeregu epistolografów rz. naczelnie miejsce zajmuje M. Tullius Cyncero (106—43) zarówno przez znaczną liczbę zachowanych listów, jak wskutek wielkiego ich znaczenia. Między r. 68. a 43. pisał Cyncero bardzo dużo listów; wiele zaginęło, lecz znaczną część (około 800) zebrano po jego śmierci i wydano w 4 grupach:

1. Ad Atticum l. XVI spowiada się Cyncero przyjacielowi ze wszystkich zmian i walk, jakie się odbywały w jego duszy. 'Ego tecum tamquam mecum loquor' pisze do Attikusa w jednym liście, a na innym miejscu prosi go o spalenie listu. Były to więc listy poufne, których Cyncero nie chciał wcale rozszerzać, lecz Attikus zbierał je pilnie. Wydano je w 100 lat mniej więcej po śmierci Cyncerona. Są one »najdrogocenniejszymi dokumentami dla wielkiej chwili dziejowej i dla dziejów duszy, w której odbijały się jej przełomy«.

2. Ad familiares l. XVI obejmowały korespondencję Cyncerona z różnymi ludźmi, a nadto listy innych osób do Cyncerona.

3. Poufny charakter miały listy ad Quintum fratrem w 3 ks.

4. wreszcie zbiór obejmował listy ad M. Brutum o treści politycznej.

Wierszem pisali listy Q. Horatius Flaccus i P. Ovidius Naso. Horacy wydał po r. 23. przed Chr. dwie księgi listów. W pierwszej porusza sprawy już to osobiste, już to

ogólne, przedewszystkiem zaś podaje wskazówki, jak można osiągnąć szczęśliwe życie. Księgę drugą, obejmującą trzy listy, poświęca tematowi literackim. Młodocianym utworem Owidyusza są Heroides (lub Heroidum epistulae), zmyślane listy kobiet z epoki przedhistorycznej do mężów lub do kochanków, n. p. Penelopy do Ulixesa, Bryzeidy do Achilleasa, Dydony do Eneasza i t. d. Z czasu zaś wygnania pochodzą Epistulae ex Ponto, w których poeta skarży się przed przyjaciółmi na swój los i prosi ich o wstawienie się do cesarza.

Do nieznaney przedtem doskonałości doprowadził list literacki Pliniusz Młodszy. Ponieważ listy swe pisał z zamiarem ogłoszenia, a następnie sam je wydawał, starał się nadać im formę doskonałą. W tym celu w każdym liście opracowywał tylko jeden temat, nie łączący się po większej części wcale z osobą adresata i tworzył w ten sposób jednolite w sobie, a zarazem różnobarwne w zestawieniu, obrazki literackie.

Po Pliniuszu rozpoczyna się stopniowy upadek listu.

Przyjąwszy list od Greków, wycisnęli Rzymianie na nim piętno, właściwe swemu duchowi, który wszystko klasyfikował i ujmował w niezmiennie prawidła i formy, a mianowicie stworzyli stały schemat, obowiązujący wszystkie jego rodzaje: piszący przedstawia się najpierw adresatowi, pozdrawia go, wyłącza swą sprawę i kończy stale pozdrowieniem 'vale', (jedynie Cyncero jako biegły stylista zmienia tę formułkę i pisze 'vale et salve', 'cura, ut valeas', 'etiam atque etiam vale' i t. p.). Nawet w samym tytułowaniu przestrzegali pewnych zwyczajów: ojciec, pisząc do syna, używał jego cognomen; brat pozdrawiał brata po imieniu (praenomen); piszący do wysokiego urzędnika, pomijając jego nazwisko, wymieniał tylko urząd, sam zaś wypisywał swoje pełne nazwisko i tytuły. Do dobrego tonu należało pisać po jednej tylko stronie i nie przez całą szerokość.

kość t. zw. charta, t. j. karty papyrusowej, lecz w kolumnach. List opatrzony na końcu datą składano, wypisywano adres (taki sam napis, jaki był na początku listu), obwiązywano przez środek, a końce nici łączono woskową pieczęcią.

Listy krótkie pisano na tabliczkach (codicilli), pociągniętych z jednej, wklęsłej strony woskiem; następnie składano razem dwie tabliczki stronami zapisanemi, przewiązywano i pieczętowano.

Ponieważ Rzymianie nie znali poczty w dzisiejszem pojęciu, musieli albo najmować osobnych posłańców (tabellarii) albo też, jeśli list był mniej pilny, czekać na sposobność, aż ktoś, idący w tę stronę, w którą chcieli list wyprawić, zabierze go po drodze. Bogatsi utrzymywali stałych posłańców, przez których wysyłali i odbierali regularnie listy. Tajemnicy listów nie przestrzegano, dlatego piszący o osobistościach wybitnych używali osobnych znaków (t. zw. notae) lub zamiast prawdziwych nazwisk posługiwali się pseudonimami.

Szybkie połączenie stolicy z prowincjami stanowiła poczta cesarska, zaprowadzona przez Augusta, a przeznaczona do przewozu urzędników i listów urzędowych; inni mogli korzystać z niej jedynie za osobnem zezwoleniem cesarskiem, t. zw. diploma.

Żywot i pisma Pliniusza.

Pliniusz urodził się w miasteczku Comum nad jeziorem tej samej nazwy w płnc. Italii w r. 61. lub 62. po Chr. Ponieważ ojciec odumarł go wcześniej, udał się wraz z matką do wuja, C. Pliniusza Secundusa: adoptowany przez niego zmienił swe dawne nazwisko P. Caecilius Secundus na C. Plinius Caecilius Secundus. Dla odróżnienia od wuja nazywają go Pliniuszem młodszym.

Wykształcenie odebrał pod kierunkiem sławnych nauczycieli retoryki, kwintyliana i Nicetesa.

W życiu publicznem brał bardzo żywy udział. Już jako dziewiętnastoletni młodzieniec występował w roli obrońcy przed sądem. Następnie, zwyczajem przyjętym przez Rzymian, rozpoczął zawód publiczny służbą wojskową jako trybun w Syrii.

Pierwsze jego urzędy przypadają na czasy trudne i niebezpieczne, mianowicie na panowanie ces. Domicyana, lecz w jednych sprawach taktem, w innych zaś wielką odwagą cywilną potrafił odwrócić od siebie niebezpieczeństwo, a nawet zyskać sobie podziw i uznanie najznakomitszych mężów. Nie ustrzegł się wprawdzie nienawiści tajnych donosicieli, których nęcił duży jego majątek, lecz nagła śmierć Domicyana uwolniła go od procesu. Za rządów tego cesarza piastował kwesturę w r. 89/90., trybunat ludowy w r. 91/92. i preturę w r. 93.; w latach 94.—96. lub 95.—97. zarządzał skarbem wojskowym jako praefectus aerarii militaris.

Cesarz Trajan darzył go wielkiem zaufaniem i powoływał często do swego boku jako doradcę. Zaraz w początkach panowania mianował go praefectus aerarii Saturni, w r. 100. konsulem, w r. 103. lub 104. augurem. Następnie powierzył mu nadzór nad regulacją Tybru i kanałami (cura alvei Tiberis et riparum et cloacarum), urząd bardzo zaszczytny, którym odznaczał tylko najzasłużeńszych, a wreszcie w r. 111/12. lub 112/13. oddał mu w zarząd Bitynię. Po r. 113. nie mamy żadnych wiadomości o życiu Pliniusza, umarł więc, jak z tego wnosić należy, przed r. 114. w Bitynii jeszcze lub wkrótce po powrocie do Rzymu.

Pliniusz radził przyjaciółom, by wytchnienia po trudach hałaśliwego życia w Rzymie szukali w naukach w ustroniu wiejskiem, sam też każdą chwilę wolną od obowiązków, jakie nakładało nań piastowanie urzędów i obrona spraw przyjaciół przed sądem, spędzał w willach zdaleka od Rzymu oddany pracy literackiej.

Już jako chłopiec czternastoletni napisał tragedję po grecku; w tych także latach tworzył elegie i próbował sił w hexametrze daktylicznym, lecz wnet porzucił te próby. Dopiero w wieku męskim, a mianowicie w r. 105. wraca do poezji, zachęcony przykładem Cyncerona, który także w 43. roku życia pokusił się o sławę wieszczą, i pisze krótkie wierszyki, t. zw. hendecasyllabi.

Niem mało trudu i czasu poświęcał mowom, spodziewał się bowiem, że one właśnie dadzą mu upragnioną nieśmiertelność; prawie wszystkie, wygłoszone w ważniejszych procesach, spisywał, poprawiał bardzo starannie, zasięgając rady przyjaciół, odczytywał na publicznych zebraniach, wreszcie wydawał. Z tej bogatej działalności zachowała się tylko jedna mowa, znana p. t. Panegyricus Traiano dictus; Pliniusz mianowany konsulem w r. 100. wygłosił ją na cześć Trajana, dziękując

za wybór, a następnie przerobił w tej formie, w jakiej do nas doszła.

Do wyrobienia pięknego stylu, o który Pliniusz jako mowca, idący śladami Cyncerona, starał się usilnie, służyły mu oprócz innych środków przedewszystkiem listy (pressus sermo purusque ex epistulis petitur). Pliniusz pisał ich dużo. W przedmowie do Septiciusa zaznacza, że wybrawszy starannie napisane listy, wydaje je bez żadnego chronologicznego porządku; jednakowoż dokładniejsze badanie wskazuje, że słowa te nie dadzą się zastosować do całego zbioru, że niektóre przynajmniej następują po sobie chronologicznie.

Listy w liczbie 247, objęte w 9 księgach, powstały między r. 97. a 109. Pliniusz pisał je już z zamiarem ogłoszenia, niektóre zaś tylko przerobił i wydał sam najprawdopodobniej w trzech grupach po trzy księgi.

Oprócz tych ksiąg 9 zachowała się 1 ks. listów do Trajana i odpowiedzi Trajana; listy te, pisane przeważnie z Bitynii, znane są dopiero od początku XVI. w.

Listy Pliniusza wskutek wielostronności poruszanych spraw dają dokładny obraz stosunków i życia w Rzymie i prowincjach za cesarstwa I. i początku II. w.; są wskutek tego najlepszym przygotowaniem do zrozumienia dzieł Tacyty i zajmą zarówno historyka, jak badacza literatury; przez to zaś, że omawiają wiele spraw, budzących dziś jeszcze takie samo zajęcie, jakiem cieszyły się w czasach Pliniusza, zbliżają nas do epoki, w której powstały. Nadto język klasyczny, a zarazem prosty, jasny, zabarwiony pewnym połotem poetyckim i szlachetna postać autora sprawiają, że czyta się je z wielkiem zajęciem i prawdziwą przyjemnością.

Wybór listów Pliniusza Młodszeo.

I.

Zapowiedź wydawania listów.

C. Plinius Septicio suo s.

Frequenter hortatus es, ut epistulas, si quas paulo cura- 1
 tius scripsissem, colligerem publicaremque. Collegi non ser- 2
 vato temporis ordine (neque enim historiam compone-
 bam), sed ut quaeque in manus venerat. Superest, ut nec te
 consilii nec me paeniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas, quae
 adhuc neglectae iacent, requiram et, si quas addidero, non sup-
 primam. Vale.

II.

Prośba o przejrzenie mowy.

C. Plinius Arriano suo s.

Quia tardiozem adventum tuum prospicio, librum, quem 1
 prioribus epistulis promiseram, exhibeo. Hunc, rogo, ex con- 2
 suetudine tua et legas et emendes, eo magis, quod nihil ante
 peraeque eodem ζήλω scripsisse videor. Temptavi enim imi- 3
 tari Demosthenen semper tuum, Calvum nuper meum, dum-
 taxat figuris orationis; nam vim tantorum virorum 'pauci, quos
 aequus amavit', adsequi possunt. Nec materia ipsa huic, vereor, 3

ne improbe dicam, aemulationi repugnavit; erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longae desidiaie indormientem excitavit, si modo is sum ego, qui excitari possim. 4 Non tamen omnino Marci nostri *ληκόνθου* fugimus, quotiens paulum itinere decedere non intempestivis amoenitatibus admonebamur; acres enim esse non tristes volebamus. Nec est, 5 quod putes me sub hac exceptione veniam postulare. Nam, quo magis intendam limam tuam, confitebor et ipsum me et contubernales ab editione non abhorreere, si modo tu fortasse 6 errori nostro album calculum adieceris. Est enim plane aliquid edendum — atque utinam hoc potissimum, quod paratum est (audis desidiaie votum!) — edendum autem ex pluribus causis, maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis iam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolae blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III.

Zachęta do pracy literackiej.

C. Plinius Caninio Rufo suo s.

1 Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus verna semper? quid platanon opacissimum? quid Euripus viridis et gemmeus? quid subiectus et serviens lacus? quid illa mollis et tamen solida gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet et circumit? quid triclinia illa popularia, illa paucorum? quid cubicula diurna, nocturna? Possident te et per vices partiuntur? 2 an, ut solebas, intentione rei familiaris obeundae crebris excursionibus avocaris? Si possident, felix beatusque es, si minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles et 3 sordidas curas aliis mandas et ipse te in alto isto pinquique secessu studiis adseris? Hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic

abor, haec quies, in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid et excude, quod sit perpetuo tuum. Nam 4 reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur, hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio, quem animum, quod horter ingenium. Tu modo enitere, 5 ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV.

Pliniusz na łowach.

C. Plinius Cornelio Tacito suo s.

Ridebis, et licet rideas. Ego Plinius ille, quem nosti, apros 1 tres et quidem pulcherrimos cepi. Ipse? inquis. Ipse; non tamen ut omnino ab inertia mea et quiete discederem. Ad retia sedebam; erat in proximo non venabulum aut lancea, sed stilus et pugillares; meditabar aliquid enotabamque, ut, si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem.

Non est, quod contemnas hoc studendi genus; mirum est 2 ut animus agitatione motuque corporis excitetur; iam undique silvae et solitudo ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde, cum venabere, licebit auctore me ut panarium et lagunculam sic etiam pugillares feras; experieris non Dianam magis montibus quam Minervam inerrare. Vale.

V.

Hałaśliwe życie w Rzymie, a wczasy literackie na wsi.

C. Plinius Minicio Fundano suo s.

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus iunctisque non constet. Nam 1 si quem interrogas: 'Hodie quid egisti?', respondeat: 'Officio togae virilis interfui, sponsalia aut nuptias frequentavi, ille me 2

ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille in con-
 3 silium rogavit'. Haec quo die feceris, necessaria, eadem, si co-
 tidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magis, cum se-
 4 cesseris. Tunc enim subit recordatio: 'Quot dies quam frigidis
 rebus absumpsi?' Quod evenit mihi, postquam in Laurentino
 meo aut lego aliquid aut scribo aut etiam corpori vaco, cuius
 5 fulturis animus sustinetur. Nihil audio, quod audisse, nihil
 dico, quod dixisse paeniteat; nemo apud me quemquam sini-
 stris sermonibus carpit, neminem ipse reprehendo, nisi tamen
 me, cum parum commode scribo; nulla spe, nullo timore sol-
 licitor, nullis rumoribus inquietor: mecum tantum et cum li-
 6 bellis loquor. O rectam sinceramque vitam, o dulce otium ho-
 nestumque ac paene omni negotio pulchrius! O mare, o litus,
 verum secretumque *μυστήριον*, quam multa invenitis, quam multa
 7 dictatis! Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum
 et multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, re-
 8 linque teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Atilius
 noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum
 esse quam nihil agere. Vale.

VI.

Śmierć Corelliusa Rufusa.

C. Plinius Calestrio Tironi suo s.

1 Iacturam gravissimam feci, si iactura dicenda est tanti
 visi amissio. Decessit Corellius Rufus et quidem sponte, quod
 dolorem meum exulcerat. Est enim luctuosissimum genus mor-
 2 tis, quae non ex natura nec fatalis videtur. Nam utcumque in
 illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solacium
 est, in iis vero, quos accersita mors aufert, hic insanabilis do-
 3 lor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem
 summa ratio, quae sapientibus pro necessitate est, ad hoc con-
 silium compulit, quamquam plurimas vivendi causas habentem,

optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctori-
 tem, praeterea filiam, uxorem, nepotem, sorores interque tot
 4 pignora veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine con-
 flictabatur, ut haec tanta pretia vivendi mortis rationibus vin-
 cerentur. Tertio et tricesimo anno, ut ipsum audiebam, pedum
 dolore correptus est. Patrius hic illi; nam plerumque morbi
 quoque per successiones, ut alia, traduntur. Hunc abstinentia,
 5 sanctitate, quoad viridis aetas, vicit et fregit; novissime cum
 senectute ingravescentem viribus animi sustinebat, cum quidem
 incredibiles cruciatus et indignissima tormenta pateretur. Iam
 6 enim dolor non pedibus solis, ut prius, insidebat, sed omnia
 membra pervagabatur.

Veni ad eum Domitiani temporibus in suburbano iacen-
 tem. Servi e cubiculo recesserunt: habebat hoc moris, quotiens
 7 intrasset fidelior amicus; quin etiam uxor, quamquam omnis
 secreti capacissima, digrediebatur. Circumtulit oculos et: 'Cur,
 8 inquit, me putas hos tantos dolores tam diu sustinere? ut sci-
 licet isti latroni vel uno die supersim?' Dedisses huic animo
 par corpus, fecisset, quod optabat. Adfuit tamen deus voto,
 cuius ille compos ut iam securus liberque moriturus, multa
 illa vitae sed minora retinacula abruptit. Increverat valetudo,
 9 quam temperantia mitigare temptavit, perseverantem constan-
 tia fugit. Iam dies alter, tertius, quartus: abstinebat cibo. Mi-
 sit ad me uxor eius Hispulla communem amicum C. Gemi-
 nium cum tristissimo nuntio destinasse Corellium mori nec aut
 suis aut filiae precibus flecti, solum superesse me, a quo re-
 vocari posset ad vitam. Cucurri. Perveneram in proximum,
 10 cum mihi ab eadem Hispulla Iulius Atticus nuntiat nihil iam
 ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis
 induruisse. Dixerat sane medico admoventi cibum: *κέκρυται*,
 quae vox quantum admirationis in animo meo tantum desiderii
 reliquit.

Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit quidem 11

annum septimum et sexagesimum, quae aetas etiam robustis-
 12 simis satis longa est; scio. Evasit perpetuam valetudinem;
 scio. Decessit superstitibus suis, florente republica, quae illi
 omnibus suis carior erat; et hoc scio. Ego tamen tamquam et
 iuvenis et firmissimi morte doleo, doleo autem (licet me imbe-
 cillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitae meae te-
 stem, rectorem, magistrum. In summa dicam, quod recenti do-
 13 lore contubernali meo Calvisio dixi: 'Vereor, ne neglegentius
 vivam'. Proinde adhibe solacia mihi, non haec: 'Senex erat, in-
 firmus erat' (haec enim novi), sed nova aliqua, sed magna,
 quae audierim numquam, legerim numquam. Nam, quae audivi,
 quae legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur.
 Vale.

VII.

Obojętność dla recytacyi.

C. Plinius Sosio Senecioni suo s.

1 Magnum proventum poëtarum annus hic attulit: toto
 mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Iuvat
 2 me, quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum et osten-
 tant, tametsi ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationi-
 bus sedent tempusque audiendi fabulis conterunt ac subinde
 sibi nuntiari iubent, an iam recitator intraverit, an dixerit
 praefationem, an ex magna parte evolverit librum; tunc de-
 mum ac tunc quoque lente cunctanterque veniunt nec tamen
 3 permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter et fur-
 tim, alii simpliciter et libere. At Hercule memoria parentum
 Claudium Caesarem ferunt, cum in Palatio spatiaretur audis-
 setque clamorem, causam requisisse, cumque dictum esset re-
 citare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc
 otiosissimus quisque multo ante rogatus et identidem admoni-
 tus aut non venit aut, si venit, queritur se diem, quia non

perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique
 sunt, quos a scribendi recitandique studio haec auditorum vel
 desidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini de-
 fui. Erant sane plerique amici; neque enim est fere quisquam,
 6 qui studia, ut non simul et nos amet. His ex causis longius,
 quam destinaveram, tempus in urbe consumpsi. Possum iam
 repetere secessum et scribere aliquid, quod non recitem, ne vi-
 dear, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed cre-
 ditor. Nam ut in ceteris rebus ita in audiendi officio perit gra-
 tia, si reposcatur. Vale.

VIII.

Pogrzeb Verginiusa Rufusa.

C. Plinius Romano suo s.

Post aliquot annos insigne atque etiam memorabile po-
 1 puli Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Ver-
 gini Rufi, maximi et clarissimi civis et perinde felicitis. Triginta
 2 annis gloriae suae supervixit; legit scripta de se carmina, legit
 historias et posteritati suae interfuit. Perfunctus est tertio con-
 sulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, cum
 principis noluisset. Caesares, quibus suspectus atque etiam in-
 3 visus virtutibus fuerat, evasit, reliquit incolumem optimum at-
 que amicissimum, tamquam ad hunc ipsum honorem publici
 funeris reservatus. Annum tertium et octogesimum excessit in
 4 altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma vale-
 tudine, nisi quod solebant ei manus tremere, citra dolorem
 tamen. Aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse
 laudabilis. Nam, cum vocem praepararet acturus in consulatu
 5 principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiore, et seni
 et stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum sequitur, cecidit
 que, per leve et lubricum pavementum fallente vestigio.

coxamque fregit, quae parum apte collocata reluctantae aetate male coit.

6 Huius viri exsequiae magnum ornamentum principi, magnum saeculo, magnum etiam foro et rostris attulerunt. Laudatus est a consule Cornelio Tacito; nam hic supremus felicitati eius cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille
7 quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam, quos recusavit: nobis tamen quaerendus ac desiderandus est ut exemplar aevi prioris, mihi vero praecipue, qui illum non so-
8 lum publice quantum admirabar, tantum diligebam; primum quod utriusque eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque coniunctae, praeterea quod ille mihi tutor relictus adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus accucurrit, cum iam pridem eiusmodi officiis renuntiasset, sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio iudicant, me semper nominabat. Quin etiam in hac novissima
9 valetudine veritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus iudicio senatus constitubeantur, cum illi tot amici senes consularesque superessent, me huius aetatis, per quem excusaretur, elegit his quidem verbis: 'Etiam si filium haberem, tibi mandarem'.

10 Quibus ex causis necesse est tamquam immaturam mortem eius in sinu tuo defleam, si tamen fas est aut flere aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita
11 quam vita est. Vivit enim vivetque semper atque etiam latius in memoria hominum et sermone versabitur, postquam ab oculis recessit.

12 Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Verginium cogito, Verginium video, Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo; cui fortasse cives aliquos virtutibus pares et habemus et habebimus, gloria neminem. Vale.

IX.

Uczta u skapca.

C. Plinius Avito suo s.

Longum est altius repetere, nec refert, quemadmodum 1 acciderit, ut homo minime familiaris cenarem apud quandam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem, ut mihi, sordidum simul et sumptuosum. Nam sibi et paucis opima quaedam, ce-
2 teris vilia et minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne ius esset recusandi, aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet), aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat et, an probarem, 3 interrogavit. Negavi. 'Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris?' 'Eadem omnibus pono; ad cenam enim non ad notam invito cunctisque rebus exaequo, quos mensa et toro aequavi'. 'Etiamne libertos?' 'Etiam; convictores enim tunc non libertos
4 puto?' Et ille: 'Magno tibi constat'. 'Minime'. 'Qui fieri potest?' 'Quia scilicet liberti mei non idem, quod ego, bibunt, sed idem ego, quod liberti'.

Et Hercule, si gulae temperes, non est onerosum, quo 5 utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia consulas.

Quorsus haec? ne tibi, optimae indolis iuveni, quorundam 6 in mensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amori in te meo, quotiens tale aliquid inciderit, sub exemplo praemonere, quid debeas fugere. Igitur memento nihil magis 7 esse vitandum quam istam luxuriae et sordium novam societatem; quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.

X.

Proces Mariusa Priscusa o nadużycia na prowincyi.

C. Plinius Arriano suo s.

¹ Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. Accipe ergo, quod per hos dies actum est personae claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine aeternum.

² Marius Priscus accusantibus Afris, quibus pro consule praefuit, omissa defensione iudices petiit. Ego et Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi existimavimus fidei nostrae convenire notum senatui facere excessisse Priscum immanitate et saevitia crimina, quibus dari iudices possent, cum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam pecunias accepisset.

³ Respondit Fronto Cadius deprecatusque est, ne quid ultra repetundarum legem quaereretur, omniaque actionis suae vela vir movendarum lacrimarum peritissimus quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrimque clamores aliis cognitionem senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus, quantumque admisisset reus, tantum vindicandum.

⁵ Novissime consul designatus Iulius Ferox, vir rectus et sanctus, Mario quidem iudices interim censuit dandos, evocandos autem, quibus diceretur innocentium poenas vendidisse.

⁶ Quae sententia non praevaluit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens, adnotatumque experimentis, quod favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent, paulatim consilio et ratione quasi restincta considunt.

⁷ Unde evenit, ut, quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit; patescit enim, cum separaris a turba, contemplatio rerum, quae turba teguntur.

Venerunt, qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus et ⁸ Flavius Marcianus; ex quibus Honoratus trecentis milibus exsilium equitis Romani septemque amicorum eius ultimam poenam, Marcianus unius equitis Romani septingentis milibus plura supplicia arguebatur emisse; erat enim fustibus caesus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum ⁹ cognitioni senatus mors opportuna subtraxit, Marcianus inductus est absente Prisco. Itaque Tuccius Cerialis consularis iure senatorio postulavit, ut Priscus certior fieret, sive quia miserabiliorem, sive quia invidiosorem fore arbitrabatur, si praesens fuisset, sive, quod maxime credo, quia aequissimum erat commune crimen ab utroque defendi et, si dilui non potuisset, in utroque puniri.

Dilata res est in proximum senatum, cuius ipse ¹⁰ conspectus augustissimus fuit. Princeps praesidebat (erat enim consul), ad hoc Ianuarius mensis cum cetera tum praecipue senatorum frequentia celeberrimus; praeterea causae amplitudo auctaque dilatione expectatio et fama insitumque mortalibus studium magna et inusitata noscendi omnes undique exciverat.

Imaginare, quae sollicitudo nobis, qui metus, quibus ¹¹ super tanta re in illo coetu praesente Caesare dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi, quin immo nusquam audiri benignius soleo, tunc me tamen ut nova omnia novo metu ¹² permovebant. Obversabatur praeter illa, quae supra dixi, causae difficultas: stabat modo consularis, modo septemvir epulonum, iam neutrum. Erat ergo perquam onerosum accusare ¹³ damnatum, quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractae damnationis miseratio tuebatur. Utcumque tamen ¹⁴ animum cogitationemque collegi, coepi dicere non minore audientium adsensu quam sollicitudine mea. Dixi horis paene quinque; nam ¹⁵ duodecim clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt additae quattuor. Adeo illa ipsa, quae dura et adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Caesar quidem tantum

mihi studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere sollicitudinem) praestitit, ut libertum meum post me stantem saepius admoneret, voci laterique consulerem, cum me vehementius putaret intendi, quam gracilitas mea perpeti posset.

16 Respondit mihi pro Marciano Claudius Marcellinus. Missus deinde senatus et revocatus in posterum; neque enim iam inchoari poterat actio, nisi ut noctis interventu scinderetur.

17 Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus; in illa vero causa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime et, quod
18 eximium orationi eius inest, *σπινῶς*. Dixit pro Mario rursus Fronto Catus insigniter, utque iam locus ille posebat, plus in precibus temporis quam in defensione consumpsit. Huius actionem vespera inclusit, non tamen sic, ut abrumperet. Ita-
19 que in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipsum pulchrum et antiquum, senatum nocte dirimi, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus, consul designatus, vir egregius et pro veritate firmissimus, censuit septingenta milia, quae acceperat Marius, aerario inferenda, Mario urbe Italiaque interdicens, Marciano hoc amplius Africa. In fine sententiae adiecit, quod ego et Tacitus iniuncta advocacione diligenter et fortiter functi essemus, arbitrari senatum ita nos fecisse, ut dignum mandatis partibus fuerit. Adsenserunt consules designati,
20 omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam: ille et septingenta milia aerario inferenda et Marcianum in quinquenium relegandum, Marius repetundarum poenae, quam iam
21 passus esset, censuit relinquendum. Erant in utraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. Nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adsensi,
22 hunc, qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed, cum fieret discessio, qui sellis consulum adstiterant, in Cornuti sententiam ire coeperunt. Tum illi, qui se Collegae adnumerari patiebantur, in diversum transierunt, Collega cum paucis relictus. Mul-

tum postea de impulsoribus suis, praecipue de Regulo questus est, qui se in sententia, quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat.

Hic finis cognitionis amplissimae. Superest tamen *λιτούργιον* 23 non leve, Hostilius Firminus, legatus Mari Prisci, qui permixtus causae graviter vehementerque vexatus est. Nam et rationibus Marciani et sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse stipulatusque de Marciano quinquaginta milia denariorum probabatur, ipse praeterea accepisse sestertia decem milia foedissimo quidem titulo, nomine unquentarii, qui titulus a vita hominis compta semper et pumicati non abhorrebat. Placuit censente Cornuto referri de eo proximo senatu; tunc
24 enim casu incertum an conscientia afuerat.

Habes res urbanas; invicem rusticas scribe. Quid arborum
25 sculae tuae, quid vineae, quid segetes agunt, quid oves delicatissimae? In summa, nisi aequae longam epistulam reddis, non est, quod postea nisi brevissimam exspectes. Vale.

XI.

Zakończenie poprzedniego procesu.

C. Plinius Arriano suo s.

Λιτούργιον illud, quod superesse Mari Prisci causae proxime scripseram, nescio an satis, circumcisum tamen et adrasum est.

Firminus inductus in senatum respondit crimini noto. 2
Secutae sunt diversae sententiae consulum designatorum: Cornutus Tertullus censuit ordine movendum, Acutius Nerva in sortitione provinciae rationem eius non habendam. Quae sententia tamquam mitior vicit, cum sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius quam exsectum et exemptum honoribus 3

senatoriis labore et molestia non carere? quid gravius quam tanta ignominia adfectum non in solitudine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque praebere?

4 Praeterea quid publice minus aut congruens aut decorum quam notatum a senatu in senatu sedere ipsisque illis, a quibus sit notatus, aequari et summotum a proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus iudicare damnatum-
5 que sordium vel damnare alios vel absolvere? Sed hoc pluribus visum est. Numerantur enim sententiae, non ponderantur; nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inaequale quam aequalitas ipsa. Nam, cum sit impar prudentia, par omnium ius est.

6 Implevi promissum priorisque epistulae fidem exsolvi, quam ex spatio temporis iam recepisse te colligo; nam et festinanti et diligenti tabellario dedi; nisi quid impedimenti in
7 via passus est. Tuae nunc partes, ut primum illam, deinde hanc remunereris litteris, quales istinc redire uberrimae possunt. Vale.

XII.

Pliniusz poleca swego przyjaciela Voconiusa Romanusa.

C. Plinius Prisco suo s.

1 Et tu occasiones obligandi me avidissime amplecteris et
2 ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis a te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia, longum praeterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos multos. Malles tu quidem multos, sed meae verecundiae sufficit unus aut alter, ac
3 potius unus. Is erit Voconius Romanus.

Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius (nam huic quoque nomini pietate successit), mater

e primis. Ipse citerioris Hispaniae (scis, quod iudicium provinciae illius, quanta sit gravitas) flamen proxime fuit. Hunc ego,
5 cum simul studeremus, arte familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis, cum hoc seria, cum hoc iocos miscui. Quid enim illo aut fidelius amico aut sodale iucundius? Mira
6 in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis; epistulas quidem scribit, ut Musas ipsas Latine loqui credas. Amat a me plurimum nec tamen vincitur. Equidem
8 juvenis statim juveni, quantum potui per aetatem, avidissime contuli et nuper ab optimo principe trium liberorum ius impetravi. Quod quamquam parce et cum delectu daret, mihi tamen, tamquam eligeret, indulxit.

Haec beneficia mea tueri nullo modo melius, quam ut
9 augeam, possum, praesertim cum ipse illa tam grate interpretetur, ut, dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes, qua-
10 lis, quam probatus carusque sit nobis, quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. In primis ama hominem; nam licet tribuas ei, quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua; cuius esse eum usque ad intimam familiaritatem capacem quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam eius expressi.

Extenderem preces, nisi et tu rogari diu nolles et ego
11 tota hoc epistula fecissem; rogat enim et quidem efficacissime, qui reddit causas rogandi. Vale.

XIII.

Upadek wymowy sądowej.

C. Plinius Maximo suo s.

Verum opinaris: dstringor centumviralibus causis, quae
1 me exercent magis quam delectant. Sunt enim pleraeque parvae et exiles; raro incidit vel personarum claritate vel negotii

2 magnitudine insignis. Ad hoc pauci, cum quibus iuuet dicere, ceteri audaces atque etiam magna ex parte adulescentuli obscuro ad declamandum huc transierunt tam inreverenter et temere, ut mihi Atilius noster expresse dixisse videatur sic in foro pueros a centumviralibus causis auspicari ut ab Homero in scholis. Nam hic quoque ut illic primum coepit esse, quod maximum est.

3 At Hercule ante memoriam meam (ita maiores natu solent dicere) ne nobilissimis quidem adulescentibus locus erat nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc refractis pudoris et reverentiae claustris omnia patent omnibus nec inducuntur, sed inrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti et redempti: manceps convenitur; in media basilica tam palam sportulae quam in triclinio dantur; ex iudicio in iudicium pari mercede transitur. Inde iam non inurbane σοφοκλεις vocantur; isdem Latinum nomen impositum est 'laudiceni'. Et tamen crescit in dies foeditas utraque lingua notata.

Here duo nomenclatores mei (habent sane aetatem eorum, qui nuper togas sumpserunt) ternis denariis ad laudandum trahebantur. Tanti constat, ut sis disertissimus. Hoc pretio quamlibet numerosa subselia implentur, hoc ingens corona colligitur, hoc infiniti clamores commoventur, cum mesochorus dedit signum. Opus est enim signo apud non intellegentes, ne audientes quidem; nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam et voles scire, quo modo quisque dicat, nihil est, quod tribunal ascendas, nihil, quod praebeas aurem; facilis divinatio: scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Larcus Licinius, hactenus tamen, ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, praeceptore meo, audisse memini. Narrabat ille: 'Adsectabar Domitium Afrum. Cum apud centumviros diceret graviter et lente (hoc enim illi actionis ge-

nus erat), audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem. Admiratus reticuit. Ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat. Iterum clamor, iterum reticuit et post silentium coepit idem tertio. Novissime, quis diceret, quaesivit. Responsum est 'Licinius'. Tum intermissa causa: 'Centumviri' inquit 'hoc artificium periiit'.

Quod alioqui perire incipiebat, cum perisse Afro videtur, nunc vero prope funditus extinctum et eversum est. Pudet referre, quae quam fracta pronuntiatione dicantur, quibus quam taetris clamoribus excipiantur. Plautus tantum ac potius sola cymbala et tympana illis canticis desunt: ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi theatri quoque indecora laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc et utilitas amicorum et ratio aetatis moratur ac retinet; veremur enim, ne forte non has indignitates reliquisse sed laborem fugisse videamur. Sumus tamen solito rariores, quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XIV.

Regulus wyludza zapisy.

C. Plinius Calvisio suo s.

Assem para et accipe auream fabulam, fabulas immo; nam me priorum nova admonuit, nec refert, a qua potissimum incipiam.

Verania Pisonis graviter iacebat, huius dico Pisonis quem Galba adoptavit. Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat! Esto, si venit tantum: at ille etiam proximus toro sedit, quo die, qua hora nata esset, interrogavit. Ubi audiit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agit digitos, computat. Nihil. Ut diu miseram expectatione suspendit, 'Habes, inquit, climactericum tempus, sed eva-

4 des. Quod ut tibi magis liqueat, haruspicem consulam, quem
5 sum frequenter expertus'. Nec mora; sacrificium facit, adfirmat
exta cum siderum significatione congruere. Illa, ut in periculo
credula, poscit codicillos, legatum Regulo scribit. Mox ingravescit;
6 clamat moriens hominem nequam, perfidum ac plus etiam
Regulus non minus scelerate quam frequenter, quod iram deo-
rum, quos ipse cotidie fallit, in caput infelicis pueri detestatur.

7 Velleius Blaesus, ille locuples consularis, novissima valedi-
tudine conflictabatur; cupiebat mutare testamentum. Regulus,
qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum
coeperat, medicos hortari, rogare, quocumque modo spiritum
8 homini prorogarent. Postquam signatum est testamentum, mu-
tat personam, vertit adlocutionem isdemque medicis: 'Quousque
miserum cruciatis? quid invidetis bona morte, cui dare vitam
non potestis?' Moritur Blaesus et, tamquam omnia audisset,
9 Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duae fabulae, an scho-
lastica lege tertiam poscis? est, unde fiat.

10 Aurelia, ornata femina, signatura testamentum sumpserat
pulcherrimas tunicas. Regulus cum venisset ad signandum,
11 'Rogo, inquit, has mihi leges'. Aurelia ludere hominem putabat,
ille serio instabat; ne multa, coëgit mulierem aperire tabulas
ac sibi tunicas, quas erat induta, legare; observavit scriben-
tem, inspexit, au scripsisset. Et Aurelia quidem vivit, ille ta-
men istud tamquam morituram coëgit. Et hic hereditates, hic
legata, quasi mereatur, accipit.

12 Ἀλλὰ τί διατρένομαι in ea civitate, in qua iam pridem
non minora praemia, immo maiora, nequitia et improbitas
13 quam pudor et virtus habent? Aspice Regulum, qui ex pau-
pere et tenui ad tantas opes per flagitia processit, ut ipse mihi
dixerit, cum consuleret, quam cito sestertium sescēnties imple-
turus esset, invenisse se exta duplicia, quibus portendi milies

et ducenties habiturum. Et habebit, si modo, ut coepit, aliena 14
testamenta, quod est improbissimum genus falsi, ipsis, quorum
sunt illa, dictaverit. Vale.

XV.

Działalność literacka i sposób życia Pliniusza Starszego.

C. Plinius Baebio Macro suo s.

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi 1
mei lectitas, ut habere omnes velis quaeque, qui sint omnes. 2
Fungar indicis partibus atque etiam, quo sint ordine scripti,
notum tibi faciam; est enim haec quoque studiosis non inui-
cunda cognitio.

'De iaculatione equestri unus'; hunc, cum prae- 3
fectus alae militaret, pari ingenio curaque composuit. 'De vita
Pomponi Secundi duo'; a quo singulariter amatus hoc
memoriae amici quasi debitum munus exsolvit. 'Bellorum 4
Germaniae viginti'; quibus omnia, quae cum Germanis
gessimus bella, collegit. Inchoavit, cum in Germania militaret,
somniae monitus: adstitit ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui
Germaniae latissime victor ibi periit, commendabat memoriam
suam orabatque, ut se ab iniuria oblivionis adsereret. 'Stu- 5
diosi tres', in sex volumina propter amplitudinem divisi, qui-
bus oratorem ab incunabulis instituit et perfecit. 'Dubii ser-
monis octo' scripsit sub Nerone novissimis annis, cum omne
studiorum genus paulo liberius et erectius periculosum servi-
tus fecisset. 'A fine Aufidi Bassi triginta unus'. 'Natura 6
historiarum triginta septem', opus diffusum,
eruditum nec minus varium quam ipsa natura.

Miraris, quod tot volumina multaque in his tam scrupu- 7
losa homo occupatus absolverit, magis miraberis, si scieris il-
lum aliquamdiu causas actitasse, decessisse anno sexto et quin-
quagesimo, medium tempus distentum impeditumque qua offi-

8 ciis maximis qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare Vulcanibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi, statim a nocte multa, hieme vero ab hora septima vel, cum tardissime, octava, saepe sexta. Erat sane somni paratissimi, non numquam etiam inter ipsa studia instantis et deserentis.

9 Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem (nam ille quoque noctibus utebatur), inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat. Post cibum, quem interdum levem et facilem veterum more sumebat, aestate, si quid otii, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat excerptaque. Nihil enim legit, quod non excerptet; dicere etiam solebat nullum esse librum tam malum, ut non aliqua
11 parte prodesset. Post solem plerumque frigida lavabatur, deinde gustabat dormiebatque minimum; mox quasi alio die studebat in cenae tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur et quidem cursim.

12 Memini quendam ex amicis, cum lector quaedam perperam pronuntiasset, revocasse et repeti coëgisse; huic avunculum meum dixisse. 'Intellexeras nempe?', cum ille adnuisset, 'cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione
13 perdidimus'. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat aestate a cena luce, hieme intra primam noctis et tamquam aliqua
14 lege cogente. Haec inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur: cum dico balinei, de interioribus loquor; nam, dum destringitur tergiturque,
15 audiebat aliquid aut dictabat. In itinere quasi solutus ceteris curis huic uni vacabat: ad latus notarius cum libro et pugillaribus, cuius manus hieme manicis muniebantur, ut ne caeli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet; qua ex causa
16 Romae quoque sella vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cur ambularem: 'Poteras' inquit 'has horas non perdere; nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertire-

tur. Hac intentione tot ista volumina peregit electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem et minutissime scriptos; qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se, cum procuraret in Hispania vendere hos commentarios Larcio Licinio quadringentis milibus nummum, et tunc aliquanto pauciores erant.

Nonne videtur tibi recordanti, quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis nec in amicitia principis fuisse, rursus, cum audis, quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse? Quid est enim, quod non aut illae occupationes impedire aut haec instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere, cum me quidam studiosum vocant, qui, si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica partim amicorum officia dstringunt? quis ex istis, qui tota vita litteris adsident, collatus illi non quasi somno et inertiae deditus erubescat?

Extendi epistulam, cum hoc solum, quod requirebas, scribere destinassem, quos libros reliquisset; confido tamen haec quoque tibi non minus grata quam ipsos libros futura, quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum possunt aemulationis stimulis excitare. Vale.

XVI.

Śmierć poety Siliusa Italicusa.

C. Plinius Caninio Rufo suo s.

Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia finisse vitam. Causa mortis valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cuius taedio ad mortem inrevocabili constantia decucurrit usque ad supremum diem beatus et felix, nisi quod minorem ex liberis duobus amisit, sed maiorem melioremque florentem atque etiam consularem reliquit. Laeserat famam suam sub Nerone (credebatur sponte accusasse), sed

in Vitelli amicitia sapienter se et comiter gesserat, ex proconsulatu Asiae gloriam reportaverat, maculam veteris industriae laudabili otio abluerat.

4 Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia: salutabatur, colebatur multumque in lectulo iacens cubiculo
5 semper non ex fortuna frequenti doctissimis sermonibus dies transigebat, cum a scribendo vacaret. Scribebat carmina ma-
6 iore cura quam ingenio, non numquam iudicia hominum reci- tationibus experiebatur. Novissime ita suadentibus annis ab
7 urbe secessit seque in Campania tenuit ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est: magna Caesaris laus, sub
8 quo hoc liberum fuit, magna illius, qui hac libertate ausus est uti. Erat φιλόκαλος usque ad emacitatis reprehensionem.
9 Plures isdem in locis villas possidebat adamatisque novis prio- res neglegebat. Multum ubique librorum, multum statuarum,
10 multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur, Vergili ante omnes, cuius natalem religiosius quam
11 suum celebrabat, Neapoli maxime, ubi monumentum eius adire ut templum solebat.

12 In hac tranquillitate annum quintum et septuagesimum excessit delicato magis corpore quam infirmo; utque novissimus
13 a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile: ultimus
14 ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit.

15 Quod me recordantem fragilitatis humanae miseratio sub- bit. Quid enim tam circumcisum, tam breve quam hominis vita
16 longissima? An non videtur tibi Nero modo modo fuisse? cum interim ex iis, qui sub illo gesserant consulatum, nemo iam
17 superest. Quamquam quid hoc miror? nuper L. Piso, pater Pi- sonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa
18 occisus est, dicere solebat neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis tan-
19 tae multitudinis vivacitas ipsa concluditur, ut mihi non venia

solum dignae, verum etiam laude videantur illae regiae lacri-
mae. Nam ferunt Xerxen, cum immensum exercitum oculis obisset, inlacrimasse, quod tot milibus tam brevis immineret
20 occasus.

21 Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis futilis et ca- duci, si non datur factis (nam horum materia in aliena manu),
22 certe studiis proferamus et, quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse
23 testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγροθῆ
24 δ'ἔρις, cum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amo- rem immortalitatis exacuunt. Vale.

XVII.

Bohaterstwo kobiety.

C. Plinius Nepoti suo s.

25 Adnotasse videor facta dictaque virorum feminarumque alia clariora esse, alia maiora. Confirmata est opinio mea he-
26 sterno Fanniae sermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito et solacium mortis et exemplum fuit. Multa referebat aviae
27 suae non minora hoc, sed obscuriora; quae tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt.

28 Aegrotabat Caecina Paetus, maritus eius, aegrotabat et filius, uterque mortifere, ut videbatur. Filius decessit eximia
29 pulchritudine, pari verecundia et parentibus non minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita
30 duxit exsequias, ut ignoraret maritus; quin immo, quotiens cubiculum eius intraret, vivere filium atque etiam commodio-
31 rem esse simulabat ac persaepe interroganti, quid ageret puer, respondebat: 'Bene quievit, libenter cibum sumpsit'. Deinde,
32 cum diu cohibitae lacrimae vincerent prorumperentque, egrediebatur: tunc se dolori dabat; satiata siccis oculis, composito
33

6 vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquisset. Praeclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac paene divinam: 'Paete, non dolet'. Sed tamen ista facienti, ista dicenti gloria et aeternitas ante oculos erant; quo maius est sine praemio aeternitatis, sine praemio gloriae abdere lacrimas, operire luctum amissoque filio matrem adhuc agere.

7 Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat; fuerat Paetus in partibus, occiso Scriboniano Romam trahebatur. Erat ascensurus navem. Arria milites orabat, ut simul imponeretur. 'Nempe enim' inquit 'daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiat, a quibus calcietur: omnia sola praestabo'. Non impetravit: conduxit piscatoriam naviculam ingensque navigium minimo secuta est.

Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, cum illa profiteretur indicium, 'Ego' inquit 'te audiam, cuius in gremio Scribonianus occisus est, et vivis?' Ex quo manifestum est ei consilium pulcherrimae mortis non subitum fuisse. Quin etiam, cum Thræsea, gener eius, deprecaretur, ne mori pergeret, interque alia dixisset: 'Vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?' respondit: 'Si tam diu tantaque concordia vixerit tecum quam ego cum Paeto, volo'. Auxerat hoc responso curam suorum, attentius custodiebatur: sensit et 'Nihil agitis' inquit; 'potestis enim efficere, ut male moriar, ut non moriar, non potestis'. Dum haec dicit, exsiluit cathedra adversoque parieti caput ingenti impetu impexit et corruit. Focilata 'Dixeram' inquit 'vobis inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negassetis.

13 Videnturne haec tibi maiora illo Paete, non dolet', ad quod per haec perventum est? cum interim illud quidem ingens fama, haec nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora. Vale.

XVIII.

Wspomnienie po śmierci poety Marcyalisa.

C. Plinius Cornelio Prisco suo s.

Audio Valerium Martialem decessisse et moleste fero. 1 Erat homo ingeniosus, acutus, acer, et qui plurimum in scribendo et salis haberet et fellis nec candoris minus. Prosecutus eram 2 viatico secedentem; dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis, quos de me composuit. Fuit moris antiqui eos, qui vel 3 singulorum laudes vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare; nostris vero temporibus ut alia speciosa et egregia ita hoc in primis exolevit. Nam, postquam desiimus 4 facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.

Quaeris, qui sint versiculi, quibus gratiam rettuli. Remit- 4 terem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem; tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Adloquitur Musam, man- 5 dat, ut domum meam Esquilis quaerat, adeat reverenter:

Sed ne tempore non tuo disertam
pulses ebria ianuam, videto.
Totos dat tetricae dies Minervae,
dum centum studet auribus virorum
hoc, quod saecula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas:
haec hora est tua, cum furit Lyaeus,
cum regnat rosa, cum madent capilli;
tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum, qui haec de me scripsit, et tunc dimisi 6 amicissime et nunc ut amicissimum defunctum esse doleo? Dedit enim mihi, quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari maius quam gloria et laus et aeternitas? At non erunt aeterna, quae scripsit: non erunt fortasse, ille tamen scripsit, tamquam essent futura. Vale.

Prośba o wyszukanie nauczycieli dla Comum.

C. Plinius Tacito suo s.

1 Salvum te in urbem venisse gaudeo; venisti autem, si
quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis
adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod
2 est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne, si hanc intentio-
nem iam in fine laxavero, aegre resumam. Interim, ne quid
festinationi meae pereat, quod sum praesens petiturus, hac
3 quasi praecursoria epistula rogo. Sed prius accipe causas ro-
gandi, deinde ipsum, quod peto.

Proxime cum in patria mea fui, venit ad me salutandum
municipis mei filius praetextatus. Huic ego: 'Studes?' inquam.
Respondit: 'Etiam'. 'Ubi?' 'Mediolani'. 'Cur non hic?' Et pater
eius (erat enim una atque etiam ipse adduxerat puerum): 'Quia
4 nullos hic praeceptores habemus'. 'Quare nullos? nam vehe-
menter intererat vestra, qui patres estis (et opportune complu-
res patres audiebant), liberos vestros hic potissimum discere.
Ubi enim aut iucundius morarentur quam in patria aut pud-
5 cius continerentur quam sub oculis parentum aut minore
sumptu quam domi? Quantulum est ergo collata pecunia con-
ducere praeceptores, quodque nunc in habitationes, in viatica,
in ea, quae peregre emuntur, impenditis, adicere mercedibus?
Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro
re publica nostra, quasi pro filia vel parente tertiam partem
6 eius, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollice-
rer, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu
corrumperetur, ut accidere multis in locis video, in quibus prae-
7 ceptores publice conducuntur. Huic vitio occurri uno remedio
potest, si parentibus solis ius conducendi relinquatur isdemque
8 religio recte iudicandi necessitate collationis addatur. Nam, qui
fortasse de alieno neglegentes, certe de suo diligentes erunt

dabuntque operam, ne a me pecuniam nisi dignus accipiat, si
accepturus et ab ipsis erit. Proinde consentite, conspire, ma- 9
ioremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam pluri-
mum, quod debeam conferre. Nihil honestius praestare liberis
vestris, nihil gratius patriae potestis. Educentur hic, qui hic
nascuntur statimque ab infantia natale solum amare, frequen-
tare consuescant. Atque utinam tam claros praeceptores indu-
catis, ut finitimis oppidis studia hinc petantur, utque nunc
liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum con-
fluant!

Haec putavi altius et quasi a fonte repetenda, quo ma- 10
gis scires, quam gratum mihi foret, si susciperes, quod iniungo.
Iniungo autem et pro rei magnitudine rogo, ut ex copia stu-
diosorum, quae ad te ex admiratione ingenii tui convenit,
circumspicias praeceptores, quos sollicitare possimus, sub ea
tamen condicione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim
libera parentibus servo: illi iudicent, illi eligant; ego mihi cu-
ram tantum et impendium vindico. Proinde, si quis fuerit re- 11
pertus, qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, ut istinc nihil
aliud certum quam fiduciam suam ferat. Vale.

Nadużycia przy tajnych wyborach w senacie.

C. Plinius Messio Maximo suo s.

Scripseram tibi verendum esse, ne ex tacitis suffragiis 1
vitiū aliquod existeret. Factum est.

Proximis comitiis in quibusdam tabellis multa iocularia
atque etiam foeda dicta, in una vero pro candidatorum nomi-
nibus suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit senatus 2
magnoque clamore ei, qui scripsisset, iratum principem est
comprecatus. Ille tamen fefellit et latuit, fortasse etiam inter
indignantēs fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta 3

re tam serio tempore tam scurriliter ludat, qui denique omnino
 4 in senatu dicax et urbanus et bellus est? Tantum licentiae
 pravis ingeniis adicit illa fiducia 'quis enim sciet?' Poposcit
 tabellam, stilum accepit, demisit caput, neminem veretur, se
 5 contemnit. Inde ista ludibria scaena et pulpito digna. Quo te
 veritas? quae remedia conquiras? ubique vitia remediis for-
 tiora. Ἄλλὰ τὰυτὰ τῷ ὑπὲρ ἡμᾶς μελήσει, cui multum cotidie
 vigiliarum, multum laboris adicit haec nostra iners et tamen
 effrenata petulantia. Vale.

XXI.

Opis willi Pliniusza w Tusci.

C. Plinius Domitio Apollinari suo s.

1 Amavi curam et sollicitudinem tuam, quod, cum audissēs
 me aestate Tuscos meos petiturum, ne facerem, suasisti, dum
 2 putas insalubres. Est sane gravis et pestilens ora Tuscorum,
 quae per litus extenditur; sed hi procul a mari recesserunt,
 3 quin etiam Appennino, saluberrimo montium, subiacent. Atque
 adeo ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem caeli,
 regionis situm, villae amoenitatem: quae et tibi auditu et mihi
 relatu iucunda erunt.

4 Caelum est hieme frigidum et gelidum; myrtos, oleas,
 quaeque alia aestivo tepore laetantur, aspernatur ac respuit;
 laurum tamen patitur atque etiam nitidissimam profert, inter-
 5 dum, sed non saepius quam sub urbe nostra necat. Aestatis
 mira clementia: semper aër spiritu aliquo movetur, frequentius
 6 tamen auras quam ventos habet. Hinc senes multi: videas avos
 proavosque iam iuvenum, audias fabulas veteres sermonesque
 maiorum, cumque veneris illo, putes alio te saeculo natum.

7 Regionis forma pulcherrima. Imaginare amphitheatrum
 aliquod immensum et quale sola rerum natura possit effingere.
 Lata et diffusa planities montibus cingitur, montes summa sui

parte procera nemora et antiqua habent. Frequens ibi et varia
 7 venatio. Inde caeduae silvae cum ipso monte descendunt. Has
 8 inter pinques terrenique colles (neque enim facile usquam sa-
 xum, etiam si quaeratur, occurrit) planissimis campis fertilitate
 non cedunt opimamque messem serius tantum, sed non minus
 9 percoquunt. Sub his per latus omne vineae porriguntur unam-
 que faciem longe lateque contextunt; quarum a fine imoque
 quasi margine arbusta nascuntur. Prata inde campique; campi,
 10 quos non nisi ingentes boves et fortissima aratra perfringunt:
 tantis glaebis tenacissimum solum, cum primum prosecatur,
 adsurgit, ut nono demum sulco perdometur. Prata florida et
 11 gemmea trifolium aliasque herbas teneras semper et molles et
 quasi novas alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur;
 sed, ubi aquae plurimum, palus nulla, quia devexa terra, quid-
 quid liquoris accepit nec absorbit, effundit in Tiberim. Medios
 12 ille agros secat navium patiens omnesque fruges devehit in
 urbem, hieme dumtaxat et vere; aestate summittitur immensi-
 que fluminis nomen arenti alveo deserit, autumno resumit.

Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex
 13 monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed formam aliquam
 ad eximiam pulchritudinem pictam videberis cernere: ea varie-
 14 tate, ea descriptione, quocumque inciderint oculi, reficientur.
 Villa in colle imo sita prospicit quasi ex summo: ita leniter
 et sensim clivo fallente consurgit, ut, cum ascendere te non
 putes, sentias ascendisse. A tergo Apenninum, sed longius ha-
 bet; accipit ab hoc auras quamlibet sereno et placido die, non
 15 tamen acres et immodicas, sed spatio ipso lassas et infractas.
 Magna sui parte meridiem spectat aestivumque solem ab hora
 sexta, hibernum aliquanto maturius quasi invitat in porticum
 latam et pro modo longam. Multa in hac membra, atrium
 16 etiam ex more veterum. Ante porticum xystus in plurimas
 species distinctus, concisus buxo; demissus inde pronusque pul-
 vinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit;
 17

17 acanthus in plano mollis et paene dixerim liquidus. Ambit hunc
ambulatio pressis varieque tonsis viridibus inclusa; ab his ge-
statio in modum circi, quae buxum multiformem humilesque
et retentas manu arbusculas circumit. Omnia maceria muniuntur:
18 hanc gradata buxus operit et subtrahit. Pratum inde non
minus natura quam superiora illa arte visendum; campi deinde
porro multaue alia prata et arbusta.

19 A capite porticus triclinium excurrit; valvis xystum desin-
entem et protinus pratum multumque ruris videt, fenestris
hac latus xysti et quod prosilit villae, hac adiacentis hippo-
20 dromi nemus comasque prospectat. Contra mediam fere porti-
cum diaeta paulum recedit, cingit areolam, quae quattuor pla-
tanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat
circumiecetasque platanos et subiecta platanis leni aspergine
21 fovet. Est in hac diaeta dormitorium cubiculum, quod diem,
clamorem, sonum excludit, iunctaque ei cotidiana amicorum-
que cenatio: areolam illam, porticum eademque omnia, quae
22 porticus, aspicit. Est et aliud cubiculum a proxima platano
viride et umbrosum, marmore excultum podio tenus, nec cedit
gratae marmoris ramos insidentesque ramis aves imitata pictura.
23 Fonticulus in hoc, in fonte crater; circa sipunculi plures mi-
scent iucundissimum murmur.

In cornu porticus amplissimum cubiculum triclinio occur-
rit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante pisci-
nam, quae fenestris servit ac subiacet, strepitu visuque iucun-
dam; nam ex edito desiliens aqua suscepta marmore albescit.
24 Idem cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo sole perfun-
ditur. Cohaeret hypocauston et, si dies nubilus, immisso va-
pore solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum et
hilare excipit cella frigidaria, in qua baptisterium amplum at-
que opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina
est, in proximo puteus, ex quo possis rursus adstringi, si pae-
25 niteat teporis. Frigidariae cellae conecitur media, cui sol be-

nigissime praesto est; caldariae magis: prominet enim. In hac
tres descensiones, duae in sole, tertia a sole longius, a luce
non longius. Apodyterio superpositum est sphaeristerium, quod 27
plura genera exercitationis pluresque circulos capit. Non procul
a balineo scalae, quae in cryptoporticum ferunt, prius ad diae-
tas tres. Harum alia areolae illi, in qua platani quattuor, alia
prato, alia vineis imminet diversasque caeli partes ut pro-
spectus habet. In summa cryptoporticu cubiculum ex ipsa crypto- 28
porticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes intuetur.
Iungitur cubiculum obvium soli, maxime hiberno. Hinc oritur
diaeta, quae villae hippodromum adnectit. Haec facies, hic usus
a fronte.

A latere aestiva cryptoporticus in edito posita, quae non 29
aspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium salu-
berrimum adflatum ex Appenninis vallibus recipit; post latis-
simis fenestris vineas, valvis aequae vineas, sed per cryptopor-
ticum quasi admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, 30
scalae convivio utilia secretiore aditu suggerunt. In fine cubi-
culum, cui non minus iucundum prospectum cryptoporticus ipsa
quam vineae praebent. Subest cryptoporticus subterraneae simi-
lis; aestate incluso frigore riget contentaque aëre suo nec
desiderat auras nec admittit. Post utramque cryptoporticum, 31
unde triclinium desinit, incipit porticus ante medium diem hi-
berna, inclinato die aestiva. Hac adeuntur diaetae duae, qua-
rum in altera cubacula quattuor, altera tria, ut circumit sol,
aut sole utuntur aut umbra.

Hanc dispositionem amoenitatemque tectorum longe longe 32
que praecedit hippodromus. Medius patescit statimque intran-
tium oculis totus offertur, platanis circumitur. Illae hedera ve-
stiuntur utque summae suis ita imae alienis frondibus virent.
Hedera truncum et ramos pererrat vicinasque platanos tran-
situ suo copulat. Has buxus interiacet; exteriores buxos circum-
venit laurus umbraeque platanorum suam confert. Rectus hic 33

hippodromi limes in extrema parte hemicyclio frangitur mutatque faciem: cupressis ambitur et tegitur densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur nec huic uni; nam viae plures intercedentibus buxis dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille discripta, litteris interdum, quae modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulae surgunt, alternis inserta sunt poma et in opere urbanissimo subita velut inlati ruris imitatio. Medium spatium brevioribus utrimque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus et flexuosus, deinde plures figurae pluraque nomina.

In capite stibadii candido marmore vite protegitur; vitem quattuor columellae Carystiae subeunt. Ex stibadio aqua velut expressa cubantium pondere sipunculis effluit, cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur atque ita occulte temperatur, ut impleat nec redundet. Gustatorium graviorque cena margini imponitur, levior navicularum et avium figuris innatans circumit. Contra fons egerit aquam et recipit; nam expulsa in altum in se cadit iunctisque hiatibus et absorbetur et tollitur.

E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. Marmore splendet, valvis in viridia prominet et exit, alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox zotheca refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic et undique fenestrae, et tamen lumen obscurum umbra premente. Nam laetissima vitis per omne tectum in culmen nititur et ascendit. Non secus ibi quam in nemore iaceas, imbrem tantum tamquam in nemore non sentias. Hic quoque fons nascitur simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quae ambulatione fessos ut cubiculum ipsum iuvant. Fonticuli sedi-

libus adiacent; per totum hippodromum inducti fistulis strepunt rivi et, qua manus duxit, sequuntur: his nunc illa viridia, nunc haec, interdum simul omnia lavantur.

Vitasset iam dudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistula circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset, praesertim cum interquiescere, si liberet, depositaque epistula quasi residere saepius posses. Praeterea indulsi amori meo; amo enim, quae maxima ex parte ipse inchoavi aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiā tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat atque identidem interroget se, quid coeperit scribere, sciatque, si materiae immoratur, non esse longum, longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides, quot versibus Homerus, quot Vergilius arma, hic Aeneae, Achillis ille, describat; brevis tamen uterque est, quia facit, quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera consecetur et colligat; modum tamen servat. Non enim excursus hic eius, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis, cum totam villam oculis tuis subicere conamur, si nihil inductum et quasi devium loquimur, non epistula, quae describit, sed villa, quae describitur, magna est.

Verum illuc, unde coepi, ne secundum legem meam iure reprehendar, si longior fuero in hoc, in quod excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis Praenestinisque meis praeponam. Nam super illa, quae rettuli, altius ibi otium et pinquius eoque securius: nulla necessitas togae, nemo accersitor ex proximo; placida omnia et quiescentia, quod ipsum salubritati regionis ut purius caelum, ut aër liquidior accedit. Ibi animo, ibi corpore maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram

hippodromi limes in extrema parte hemicyclio frangitur mutatque faciem: cupressis ambitur et tegitur densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur nec huic uni; nam viae plures intercedentibus buxis dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille discripta, litteris interdum, quae modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulae surgunt, alternis inserta sunt poma et in opere urbanissimo subita velut inlati ruris imitatio. Medium spatium brevioribus utrimque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus et flexuosus, deinde plures figurae pluraque nomina.

In capite stibadium candido marmore vite protegitur; vitem quattuor columellae Carystiae subeunt. Ex stibadio aqua velut expressa cubantium pondere sipunculis effluit, cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur atque ita occulte temperatur, ut impleat nec redundet. Gustatorium graviorque cena margini imponitur, levior navicularum et avium figuris innatans circumit. Contra fons egerit aquam et recipit; nam expulsa in altum in se cadit iunctisque hiatibus et absorbetur et tollitur.

E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. Marmore splendet, valvis in viridia prominet et exit, alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox zotheca refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic et undique fenestrae, et tamen lumen obscurum umbra premente. Nam laetissima vitis per omne tectum in culmen nititur et ascendit. Non secus ibi quam in nemore iaceas, imbrem tantum tamquam in nemore non sentias. Hic quoque fons nascitur simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quae ambulatione fessos ut cubiculum ipsum iuvant. Fonticuli sedi-

libus adiacent; per totum hippodromum inducti fistulis strepunt rivi et, qua manus duxit, sequuntur: his nunc illa viridia, nunc haec, interdum simul omnia lavantur.

Vitasset iam dudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistula circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset, praesertim cum interquiescere, si liberet, depositaque epistula quasi residere saepius posses. Praeterea indulsi amori meo; amo enim, quae maxima ex parte ipse inchoavi aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiā tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat atque identidem interroget se, quid coeperit scribere, sciatque, si materiae immoratur, non esse longum, longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides, quot versibus Homerus, quot Vergilius arma, hic Aeneae, Achillis ille, describat; brevis tamen uterque est, quia facit, quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera consecetur et colligat; modum tamen servat. Non enim excursus hic eius, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis, cum totam villam oculis tuis subicere conamur, si nihil inductum et quasi devium loquimur, non epistula, quae describit, sed villa, quae describitur, magna est.

Verum illuc, unde coepi, ne secundum legem meam iure reprehendar, si longior fuero in hoc, in quod excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis Praenestinisque meis praeponam. Nam super illa, quae rettuli, altius ibi otium et pinquius eoque securius: nulla necessitas togae, nemo accersitor ex proximo; placida omnia et quiescentia, quod ipsum salubritati regionis ut purius caelum, ut aër liquidior accedit. Ibi animo, ibi corpore maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram

mecum, (venia sit dicto) ibi amisi. Di modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servent. Vale.

XXII.

Plinius zamierza pisać historyę.

C. Plinius Titinio Capitoni suo s.

1 Suades, ut historiam scribam, et suades non
solus: multi hoc me saepe monuerunt et ego volo, non quia
2 commode facturum esse confido (id enim temere credas nisi
expertus), sed quia mihi pulchrum in primis videtur non pati
3 occidere, quibus aeternitas debeatur, aliorumque famam cum
sua extendere. Me autem nihil aequae ac diuturnita-
4 tis amor et cupido sollicitat, res homine dignissima, eo
praesertim, qui nullius sibi conscius culpa posteritatis memo-
5 riam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, si 'qua
me quoque possim tollere humo'; id enim voto meo sufficit,
illud supra votum 'victorque virum volitare per ora'; 'quam-
6 quam o — !' sed hoc satis est, quod prope sola historia polli-
ceri videtur.

7 Orationi enim et carmini parva gratia, nisi eloquentia est
summa: historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim ho-
mines natura curiosi et quamlibet nuda rerum cognitione ca-
piuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque ducantur. Me
8 vero ad hoc studium impellit domesticum quo-
que exemplum. Avunculus meus idemque per adoptionem
pater historias et quidem religiosissime scripsit. Invenio autem
9 apud sapientes honestissimum esse maiorum vestigia sequi, si
modo recto itinere praecesserint. Cur ergo cunctor? Egi ma-
10 gnas et graves causas. Has, etiamsi mihi tenuis ex his spes,
destino retractare, ne tantus ille labor meus, nisi hoc, quod
11 reliquum est studii, addidero, mecum pariter interciderat. Nam,
si rationem posteritatis habeas, quidquid non est peractum,

pro non inchoato est. Dices: 'Potes simul et rescribere actiones
et componere historiam'. Utinam! sed utrumque tam magnum
est, ut abunde sit alterum efficere. Unodevicesimo aeta- 8
tis anno dicere in foro coepi et nunc demum, quid
praestare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video.
Quid, si huic oneri novum accesserit? Habet quidem oratio et 9
historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis, quae
communia videntur. Narrat illa, narrat haec, sed aliter; huic
pleraque humilia et sordida et ex medio petita, illi omnia re- 10
condita, splendida, excelsa conveniunt; hanc saepius ossa, mu-
seculi, nervi, illam tori quidam et quasi iubae decent; haec vel
maxime vi, amaritudine, instantia, illa tractu et suavitate atque
etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia
constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, κτῆμα 11
sit an ἀγώνισμα; quorum alterum oratio, alterum historia est.

His ex causis non adducor, ut duo dissimilia et hoc ipso
diversa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi
colluvione turbatus ibi faciam, quod hic debeo; ideoque inte-
rim veniam, ne a forensibus verbis recedam, advocandi peto.
Tu tamen iam nunc cogita, quae potissimum tempora aggre- 12
diar. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa col-
latio; intacta et nova? graves offensae, levis gratia. Nam prae- 13
ter id, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt quam
laudanda, tum, si laudaveris, parcus, si culpaveris, nimius
fuisse dicaris, quamvis illud plenissime, hoc restrictissime fe-
ceris. Sed haec me non retardant (est enim mihi pro fide satis 14
animi): illud peto, praesternas, ad quod hortaris, eligasque ma-
teriam, ne mihi iam scribere parato alia rursus cunctationis et
morae iusta ratio nascatur. Vale.

Wznowiony zakaz wynagradzania za obronę w sądzie.

C. Plinius Sempronio Rufo suo s.

1 Descenderam in basilicam Iuliam auditurus, quibus pro-
 2 xima comperendinatione respondere debebam. Sedebant iudices,
 decemviri venerant, conversabantur advocati, silentium longum,
 tandem a praetore nuntius. Dimittuntur centumviri, eximitur
 3 dies me gaudente, qui numquam ita paratus sum, ut non mora
 laeter. Causa dilationis Nepos praetor, qui legibus quaerit. Pro-
 posuerat breve edictum, admonebat accusatores, admonebat
 4 reos executurum se, quae senatus consulto continerentur. Sub-
 erat edicto senatus consultum hoc: omnes, qui quid negotii
 haberent, iurare prius, quam agerent, iuebantur nihil se ob
 advocacionem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse. His enim
 verbis ac mille praeterea et venire advocaciones et emi veta-
 bantur. Peractis tamen negotiis permittebatur pecuniam dum-
 5 taxat decem milium dare. Hoc facto Nepotis commotus prae-
 tor, qui centumviralibus praesidet, deliberaturus, an sequeretur
 exemplum, inopinatum nobis otium dedit.

6 Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur
 Multi: 'Invenimus, qui curva corrigeret. Quid? ante hunc prae-
 tores non fuerunt? quis autem hic est, qui emendet publicos
 mores?' Alii contra: 'Rectissime fecit; initurus magistratum
 iura cognovit, senatus consulta legit, reprimat foedissimas pactio-
 7 nes, rem pulcherrimam turpissime venire non patitur'. Tales
 ubique sermones; qui tamen alterutram in partem ex eventu
 praevalerunt. Est omnino iniquum sed usu receptum, quod ho-
 nesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita
 vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta
 modo diligentiae modo vanitatis, modo libertatis modo furoris
 nomen accipiunt. Vale.

Troskliwość Pliniusza o zdrowie wyzwoleńca.

C. Plinius Valerio Paulino suo s.

Video, quam molliter tuos habeas; quo simplicius tibi 1
 confitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in 2
 animo et Homericum illud *πατὴρ δ' ὧς ἕπιος ἦεν* et hoc no- 3
 strum 'pater familiae'. Quod si essem natura asperior et durior,
 frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto
 maior humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget.
 Homo probus, officiosus, litteratus; et ars quidem eius et quasi 4
 inscriptio comoedus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat
 acriter, sapienter, apte, decenter etiam; utitur et cithara perite,
 ultra quam comoedo necesse est. Idem tam commode et ora- 5
 tiones et historias et carmina legit, ut hoc solum didicisse
 videatur.

Haec tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam multa 4
 unus mihi et quam iucunda ministeria praestaret. Accedit longa 5
 iam caritas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim 6
 ita natura comparatum, ut nihil aequae amorem incitet et ac-
 cendat, quam carendi metus; quem ego pro hoc non semel
 patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pro 7
 nuntiat, sanguinem reiecit atque ob hoc in Aegyptum missus
 a me post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper;
 deinde, dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris in- 8
 firmitatis tussicula admonitus rursus sanguinem reddidit. Qua 9
 ex causa destinavi eum mittere in praedia tua, quae Foro Iuli
 possides. Audivi enim te saepe referentem esse ibi et aëra
 salubrem et lac eiusmodi curationibus accommodatissimum.
 Rogo ergo, scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat, offerant 8
 etiam sumptibus eius, si quid opus erit; erit autem opus mo-
 dico. Est enim tam parcus et continens, ut non solum delicias 9
 verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. Ego

proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. Vale.

XXV.

Niedbalstwo w wystawieniu pomnika Rufusowi.

C. Plinius Albino suo s.

1 Cum venissem in socrus meae villam Alsiensem, quae aliquando Rufi Vergini fuit, ipse mihi locus optimi illius et maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum atque etiam senectutis suae nidulum vocare
2 consueverat. Quocumque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monumentum eius videre et vi-
3 disse paenituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici ac potius exigui, sed inertia eius, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias neglectumque cinerem sine
4 titulo, sine nomine iacere, cuius memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud et immortale factum versibus inscriberetur:

Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam imperium adseruit non sibi, sed patriae.

5 Tam rara in amicitis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere omnia-
6 que heredum officia praesumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cuius iniuriam ut indigniorem sic etiam notio-rem ipsius claritas facit. Vale.

XXVI.

Zabawny wypadek w czasie recytacji.

C. Plinius Romano suo s.

1 Mirificae rei non interfuisti, ne ego quidem; sed me recens fabula exceperit. Passennus Paulus, splendidus eques Romanus

et in primis eruditus, scribit elegos. Gentilicium hoc illi; est enim municeps Properti atque etiam inter maiores suos Propertium numerat. Is cum recitaret, ita coepit dicere: 'Prisce, 2 iubes'. Ad hoc Iavolenus Priscus (aderat enim ut Paulo amicissimus): 'Ego vero non iubeo'. Cogita, qui risus hominum, qui ioci. Est omnino Priscus dubiae sanitatis, interest tamen 3 officii, adhibetur consiliis atque etiam ius civile publice respondet: quo magis, quod tunc fecit, et ridiculum et notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. 4 Tam sollicite recitaturis providendum est non solum, ut sint ipsi sani, verum etiam, ut sanos adhibeant. Vale.

XXVII.

Śmierć Pliniusza Starszego podczas wybuchu Wezuwiusza.

C. Plinius Tacito suo s.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius 1 tradere posteris possis. Gratias ago; nam video morti eius, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis 2 enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili casu, quasi semper victurus occiderit, quamvis ipse plurima opera et mansura condiderit, multum tamen perpetu-
tati eius scriptorum tuorum aeternitas addet. Equidem beatos 3 puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda aut scribere legenda, beatissimos vero, quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus et suis libris et tuis erit. Quo libentius suscipio, depono etiam, quod iniungis.

Erat Miseni classemque imperio praesens regebat. Nonum 4 Kal. Septembres hora fere septima mater mea, indicat ei apparere nubem inusitata et magnitudine et specie. Usus ille sole, 5 mox frigida, gustaverat iacens studebatque, poscit soleas, ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat.

Nubes, incertum procul intuentibus, ex quo monte (Vesuvium fuisse postea cognitum est), oriebatur, cuius similitudinem et
 6 formam non alia magis arbor quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum quibusdam ramis diffundebatur, credo, quia recenti spiritu evecta, dein senescente eo destituta aut etiam pondere suo victa in latitudinem vanescebat, candida interdum, interdum sordida et maculosa, prout
 7 terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum ut eruditissimo viro visum. Iubet Liburnicam aptari: mihi, si venire una vellem, facit copiam; respondi studere me malle, et
 8 forte ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo: accipit codicillos Rectinae Tasci imminenti periculo exterritae (nam villa eius subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga); ut se tanto
 9 discrimini eriperet, orabat. Vertit ille consilium et, quod studioso animo inchoaverat, obit maximo.

Deducit quadriremes, ascendit ipse non Rectinae modo, sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt, rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprenderat oculis, dictaret
 11 enotaretque. Iam navibus cinis incidebat, quo propius accederent, calidior et densior, iam pumices etiam nigrique et ambusti et fracti igne lapides, iam vadum subitum ruinaque montis litora obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori, ut ita faceret, monenti 'Fortes' inquit 'fortuna iuvat: Pomponianum pete'.

12 Stabiis erat, diremptus sinu medio (nam sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur); ibi, quamquam nondum periculo adpropinquante, conspicuo tamen et, cum cresceret, proximo sarcinas contulerat in naves certus fugae, si contrarius ventus resedisset; quo tunc avunculus meus secundissimo in vectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur, utque timorem eius sua securitate leniret, deferri in balneum

iubet: lotus accubat, cenat aut hilaris aut, quod est aequum magnum, similis hilari.

Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae flammae
 13 altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione ignes relictos desertasque villas per solitudinem ardere in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit et quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animae, qui illi propter amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis, qui limini observabantur, audiebatur. Sed aëra, ex qua diaeta adibat, ita iam
 14 cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit seque Pomponiano ceterisque, qui perviligaverant, reddit.

In commune consultant, intra tecta subsistant an in
 15 aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant et quasi emota sedibus suis nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus quamquam levium exorsumque pumicum casus metuebatur; quod tamen periculorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis
 17 constringunt; id munimentum adversus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque; quam tamen faces multae variaque lumina solabantur. Placuit egredi in litus et ex proximo aspicere, eoque iam maremitteret; quod adhuc vastum et adversum permanebat. Ibi super ab-
 18 iectum linteum recubans semel atque iterum frigidam poposcit hausitque. Deinde flammae flammarumque praenuntius odor sulphuris alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus servulis
 19 duobus adsurrexit et statim concidit, ut ego colligo, crassiore caligine spiritu obstructo clausoque stomacho, qui illi natura
 20 invalidus et angustus et frequenter interaestuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius), cor-

pus inventum integrum, inlaesum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quam defuncto similior.

21 Interim Miseni ego et mater. Sed nihil ad historiam, nec tu aliud quam de exitu eius scire voluisti. Finem ergo faciam.
22 Unum adiciam, ~~omnia~~ me, quibus interfueram, quaeque statim, cum maxime vera memorantur, audieram, persecutum. Tu potissima excerptes. Aliud est enim epistolam aliud historiam, aliud amico aliud omnibus scribere. Vale.

XXVIII.

Przygody Pliniusza Młodszego przy wybuchu Wezuwiusza.

C. Plinius Tacito suo s.

1 Ais te adductum litteris, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus verum etiam casus pertulerim: 'quamquam animus meminisse horret, incipiam'.

2 Profecto avunculo ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi; mox balineum, cena, somnus inquietus
3 et brevis. Praecesserat per multos dies tremor terrae, minus formidolosus, quia Campaniae solitus; illa vero nocte ita invadit, ut non moveri omnia sed verti crederentur. Inrumpit cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in area domus, quae mare a tectis modico
4 spatio dividebat. Dubito, constantiam vocare an imprudentiam debeam (agebam enim duodevicesimum annum): posco librum Titi Livi et quasi per otium lego atque etiam, ut coeperam, excerpto. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me et matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit. Nihilò segnius ego intentus in librum.

570 Iam hora diei prima, et adhuc dubius et quasi languidus
6 dies. Iam quassatis circumiacentibus tectis, quamquam in aperto
7 loco, angusto tamen, magnus et certus ruinae metus. Tum demum excedere oppido visum: sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiae, alienum consilium suo praefert ingentique agmine abeuntes premit et impellit.

8 Egressi tecta consistimus. Multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula, quae produci iusseramus, quamquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur ac ne lapidibus quidem fulta in eodem vestigio quiescebant.
9 Praeterea mare in se resorberi et tremore terrae quasi repelli videbamus. Certe processerat litus multaue animalia maris siccis harenis detinebat. Ab altero latere nubes atra et horrenda ignei spiritus tortis vibratisque discursibus rupta in longas flammaram figuras dehiscebat: fulguribus illae et similes
10 et maiores erant. Tum vero idem ille ex Hispania amicus acrius et instantius 'Si frater' inquit 'tuus, tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos; si periit, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere?' Respondimus non commissuros nos, ut
11 de salute illius incerti nostrae consuleremus. Non moratus ultra proripit se effusoque cursu periculo aufertur.

Nec multo post illa nubes descendere in terras, operire maria, cinxerat Capreas et absconderat, Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, iubere, quoquo modo fugerem; posse enim iuvenem, se et annis et corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contra, salvum me nisi una non futurum; deinde manum eius amplexus addere gradum cogo. Paret aegre incusatque se, quod me moretur. Iam cinis, adhuc tamen rarus. Respicio: densa caligo
13 tergis imminebat, quae nos torrentis modo infusa terrae sequebatur. 'Deflectamus' inquam 'dum videmus, ne in via strati comitantium turba in tenebris obteramur'.

Vix consederamus, et nox, non qualis inlunis aut nubila,
14

sed qualis in locis clausis lumine extincto. Audires ululatus
feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum; alii paren-
tes, alii liberos, alii coniuges vocibus requirebant, vocibus nosci-
tabant; hi suum casum, illi suorum miserabantur; erant, qui
15 metu mortis mortem precarentur; multi ad deos manus tollere,
plures nusquam iam deos ullos aeternamque illam et novissi-
mam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis
mentisque terroribus vera pericula auferent. Aderant, qui
Miseni illud ruisse, illud ardere falso, sed credentibus nun-
tiabant.

16 Paulum reluxit; quod non dies nobis sed adventantis
ignis indicium videbatur. Et ignis quidem longius substitit, te-
nebrae rursus, cinis rursus multus et gravis. Hunc identidem
adsurgentes excutiebamus; operi alioqui atque etiam obli-
17 pondere essemus. Possem gloriari non gemitum mihi, non vocem
parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omni-
bus, omnia mecum perire misero, magno tamen mortalitatis
solacio credidissem.

18 Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamve
discessit; mox dies verus, sol etiam effulsit, luridus tamen, qualis
esse, cum deficit, solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis
19 mutata omnia altoque cinere tamquam nive obducta. Regressi
Misenum curatis utcumque corporibus suspensam dubiamque
noctem spe ac metu exegimus. Metus praevalebat; nam et tre-
mor terrae perseverabat et plerique lymphati terrificis vatici-
20 nationibus et sua et aliena mala ludificabantur. Nobis tamen
ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum et expectan-
tibus, abundi consilium, donec de avunculo nuntius.

Haec nequaquam historia digna non scripturus leges et
tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistula qui-
dem videbuntur. Vale.

Pliniusz jako poeta.

C. Plinius Pontio Allifano suo s.

Ais legisse te hendecasyllabos meos; requiris etiam, quem 1
ad modum coeperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut
ipse fateor, non ineptus.

Numquam a poetice (altius enim repetam) alienus fui; 2
quin etiam quattuordecim natus annos Graecam tragoediam
scripsi. 'Qualem?' inquis. Nescio; tragoedia vocabatur. Mox, 3
cum e militia rediens in Icaria insula ventis detinerer, Latinos
elegos in illud ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus
sum me aliquando et heroo, hendecasyllabis nunc primum,
quorum hic natalis, haec causa est: Legebantur in Laurentino
mihi libri Asini Galli de comparatione patris et Ciceronis. In-
cidit epigramma Ciceronis in Tironem suum. Dein, cum meri- 4
die (erat enim aestas) dormiturus me recepissem, nec obre-
peret somnus, coepi reputare maximos oratores hoc studii
genus et in oblectationibus habuisse et in laude posuisse. In- 5
tendi animum contraque opinionem meam post longam desue-
tudinem perquam exiguo temporis momento id ipsum, quod
me ad scribendum sollicitaverat, versibus exaravi.

Transii ad elegos: hos quoque non minus celeriter expli- 6
cui; addidi alios facilitate corruptus. Deinde in urbem reversus
sodalibus legi. Probaverunt. Inde plura metra, si quid otii, ma- 7
xime in itinere temptavi. Postremo placuit exemplo multorum
unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec
paenitet. Legitur, describitur, cantatur etiam et a Graecis quo- 8
que, quos Latine huius libelli amor docuit, nunc cithara, nunc
lyra personatur. Sed quid ego tam gloriose? Quamquam poetis 9
furere concessum est. Et tamen non de meo, sed de aliorum
iudicio loquor; qui sive iudicant sive errant, me delectat. Unum
precor, ut posteri quoque aut errent similiter aut iudicent. Vale-

XXX.

List do żony.

C. Plinius Calpurniae suae s.

1 Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. In causa amor
 primum, deinde quod non consuevimus abesse. Inde est, quod
 magnam noctium partem in imagine tua vigil exigo, inde, quod
 interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diaetam tuam ipsi
 me, ut verissime dicitur, pedes ducunt, quod denique aeger et
 maestus ac similis excluso a vacuo limine recedo. Unum tem-
 pus his tormentis caret, quo in foro amicorum litibus conteror.
 2 Aestima tu, quae vita mea sit, cui requies in labore, in mi-
 seria curisque solacium. Vale.

XXXI.

Wskazówki kształcenia stylu.

C. Plinius Fusco suo s.

1 Quaeris, quem ad modum in secessu, quo iam diu frue-
 ris, putem te studere oportere.
 2 Utile in primis, et multi praecipunt vel ex Graeco in La-
 tinum vel ex Latino vertere in Graecum; quo genere exercita-
 tionis proprietates splendorque verborum, copia figurarum, vis
 explicandi, praeterea imitatione optimorum similia inveniendi
 facultas paratur; simul, quae legentem fefellissent, transferen-
 tem fugere non possunt. Intellegentia ex hoc et iudicium ad-
 quiritur.
 3 Nihil offuerit, quae legeris hactenus, ut rem argumentum-
 que teneas, quasi aemulum scribere lectisque conferre ac se-
 dulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio,
 si non nulla tu, magnus pudor, si cuncta ille melius.
 4 Licebit interdum et notissima eligere et certare cum
 electis. Audax haec, non tamen improba, quia secreta con-

tentio: quamquam multos videmus eiusmodi certamina sibi cum
 multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant, dum
 non desperant, antecessisse.

Poteris, et quae dixeris, post oblivionem retractare, multa 5
 retinere, plura transire, alia interscribere, alia rescribere. La- 6
 boriosum istud et taedio plenum, sed difficultate ipsa fructuo-
 sum, recalescere ex integro et resumere impetum fractum omis-
 sumque, postremo nova velut membra peracto corpori intexere
 nec tamen priora turbare.

Scio nunc tibi esse praecipuum studium orandi; sed non 7
 ideo semper pugnacem hunc et quasi bellatorium stilum sua-
 serim. Ut enim terrae variis mutatisque seminibus ita ingenia
 nostra nunc hac nunc illa meditatione recoluntur. Volo inter- 8
 dum aliquem ex historia locum adprehendas, volo epistulam
 diligentius scribas. Nam saepe in oratione quoque non histo-
 rica modo sed prope poetica descriptionum necessitas incidit,
 et pressus sermo purusque ex epistulis petitur.

Fas est et carmine remitti, non dico continuo et longo 9
 (id enim perfici nisi in otio non potest), sed hoc arguto et
 brevi, quod apte quantas libet occupationes curasque distinguit.
 Lusus vocantur; sed hi lusus non minorem interdum gloriam 10
 quam seria consequuntur; atque adeo (cur enim te ad versus
 non versibus adhorter?):

ut laus est cerae, mollis cedensque sequatur 11
 si doctos digitos iussaque fiat opus
 et nunc informet Martem castamve Minervam,
 nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum,
 atque sacri fontes non sola incendia sistunt,
 saepe etiam flores vernaque prata iuvant,
 sic hominum ingenium flecti ducique per artes
 non rigidas docta mobilitate docet.

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exer- 12
 cebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam 13

mirum est, ut his opusculis animus intendatur, remittatur. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique, quae in vita atque etiam in foro causisque
 14 versantur. Inest his quoque eadem, quae aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate devincti soluta oratione laetamur et, quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus.

15 Habes plura etiam fortasse, quam requirebas, unum tamen omisi, non enim dixi, quae legenda arbitrarer: quamquam dixi, cum dicerem, quae scribenda. Tu memineris sui cuiusque generis auctores diligenter eligere. Aiunt enim multum legendum esse, non multa. Qui sint hi, adeo notum probatumque est, ut demonstratione non egeat; et alioqui tam immodice epistulam extendi, ut, dum tibi, quem ad modum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis et aliquid ex his vel istud ipsum, quod coeperas, scribis? Vale.

XXXII.

Przyjaźń z Tacytem.

C. Plinius Tacito suo s.

1 Librum tuum legi et, quam diligentissime potui, adnotavi, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam et ego verum dicere adsuevi et tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur quam, qui maxime laudari merentur.

2 Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis exspecto. O incundas, o pulchras vices! Quam me delectat, quod, si qua posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum et insigne duos
 3 homines aetate, dignitate propemodum aequales, non nullius in litteris nominis (cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, cum iam tu fama gloriaque

floreres, te sequi, tibi 'longo sed proximus intervallo' et esse et haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia; sed tu mihi (ita similitudo naturae ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, si quis
 5 de studiis sermo, una nominamur, quod de te loquentibus statim occurro. Nec desunt, qui utrique nostrum praeferantur. Sed nos, nihil interest mea quo loco, iungimur; nam mihi primus, qui a te proximus. Quin etiam in testamentis debes adnotasse; nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus, eadem legata et quidem pariter accipimus. Quae omnia huc spectant,
 7 ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum iudicia constringant. Vale.

XXXIII.

Strachy.

C. Plinius Surae suo s.

Et mihi discendi et tibi docendi facultatem otium praebet. 1 Igitur perquam velim scire, esse phantasmata et habere propriam figuram numenque aliquod putes an inania et vana ex metu nostro imaginem accipere.

Ego ut esse credam, in primis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes haeserat. Inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura humana grandior pulchriorque; perterrito Africam se, futurorum praenuntiam, dixit; iturum enim Romam honoresque gesturum atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum ibique moriturum. Facta sunt
 3 omnia. Praeterea accedenti Carthaginem egredientique nave eadem figura in litore occurrisset narratur. Ipse certe implicitus morbo futura praeteritis, adversa secundis auguratus spem salutis nullo suorum desperante proiecit.

Iam illud nonne et magis terribile et non minus mirum 4

5 est, quod exponam, ut accepi? Erat Athenis spatiosa et capax
 domus, sed infamis et pestilens. Per silentium noctis sonus
 ferri et, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo,
 deinde e proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex
 macie et squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo;
 6 cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde
 inhabitantibus tristes diraeque noctes per metum vigilabantur;
 vigiliam morbus et crescente formidine mors sequebatur. Nam
 interdiu quoque, quamquam abscesserat imago, memoria ima-
 ginis oculis inerrabat longiorque causis timoris timor erat. De-
 7 serta inde et damnata solitudine domus totaque illi monstro
 relicta; proscribatur tamen, seu quis emere, seu quis condu-
 cere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athe-
 nodorus, legit titulum auditoque pretio, quia suspecta vilitas,
 percunctatus omnia docetur ac nihilo minus, immo tanto magis
 conducit. Ubi coepit advesperascere, iubet sterni sibi in prima
 domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen: suos omnes in
 interiora dimittit, ipse ad scribendum animum, oculos, manum
 8 intendit, ne vacua mens audita simulacra et inanes sibi metus
 fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, dein concuti fer-
 rum, vincula moveri. Ille non tollere oculos, non remittere
 stilum, sed offirmare animum auribusque praetendere. Tum
 crebescere fragor, adventare et iam ut in limine, iam ut intra
 limen audiri. Respicit, videt agnoscitque narratam sibi effigiem.
 9 Stabat innuebatque digito similis vocanti. Hic contra, ut paulum
 exspectaret, manu significat rursusque ceris et stilo incumbit. Illa
 scribentis capiti catenis insonabat. Respicit rursus idem quod
 10 prius innuentem nec moratus tollit lumen et sequitur. Ibat illa
 lento gradu quasi gravis vinculis. Postquam deflexit in aream
 domus, repente dilapsa deserit comitem. Desertus herbas et
 11 folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus,
 monet, ut illum locum effodi iubeant. Inveniuntur ossa inserta
 catenis et implicita, quae corpus aevo terraque putrefactum

nuda et exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur.
 Domus postea rite conditis manibus caruit. Et haec quidem 12
 adfirmantibus credo; illud adfirmare aliis possum:

Est libertus mihi non inlitteratus. Cum hoc minor frater
 eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in
 toro residentem admoventemque capiti suo cultros atque etiam
 ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi inluxit, ipse circa
 verticem tonsus, capilli iacentes reperiuntur. Exiguum temporis 13
 medium, et rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in paedag-
 ogio mixtus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita
 narrat) in tunicis albis duo cubantemque detonderunt et, qua
 venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum sparsosque circa
 capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi forte, quod 14
 non fui reus, futurus, si Domitianus, sub quo haec acciderunt,
 diutius vixisset. Nam in scrinio eius datus a Caro de me libellus
 inventus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris est sum-
 mittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod inmi-
 nebat, periculi signum fuisse.

Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, 15
 quam diu multumque consideres, ne ego quidem indignus, cui
 copiam scientiae tuae facias. Licet etiam utramque in partem, 16
 ut soles, disputes, ex altera tamen fortius, ne me suspensum
 incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut du-
 bitare desinerem. Vale.

XXXIV.

Cywilna odwaga Pliniusza.

C. Plinius Tacito suo s.

Auguror, nec me fallit augurium, historias tuas immor- 1
 tales futuras; quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio.
 Nam si esse nobis curae solet, ut facies nostra ob optimo 2
 quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus

3 nostris similis tui scriptor praedicatorque contingat? Demon-
stro ergo, quamquam diligentiam tuam fugere non possit, cum
sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas iucun-
dum mihi futurum, si factum meum, cuius gratia periculo
crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris.

4 Dederat me senatus cum Herennio Senecione advocatum
provinciae Baeticae contra Baebium Massam damnatoque Massa
censuerat, ut bona eius publice custodirentur. Senecio, cum
explorasset consules postulationibus vacaturos, convenit me
et: 'Qua concordia' inquit 'iniunctam nobis accusationem ex-
secuti sumus, hac adaeamus consules petamusque, ne bona dis-
sipare sinant, quorum esse in custodia debent'. Respondi: 'Cum
5 simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas putes
partes nostras senatus cognitione finita'. Et ille: 'Tu, quem
voles, tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessi-
tudo nisi ex beneficio tuo et hoc recenti; ipse et natus ibi
6 et quaestor in ea fui'. Tum ego: 'Si fixum tibi istud ac delibe-
ratum, sequar te, ut, si qua ex hoc invidia, non tantum tua'.
7 Venimus ad consules, dicit Senecio, quae res ferebat, aliqua
subiungo. Vixdum conticueramus, et Massa questus Senecio-
nem non advocati fidem sed inimici amaritudinem implese,
8 impietatis reum postulat. Horror omnium; ego autem: 'Vereor'
inquam 'clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo prae-
varicationem obiecerit, quod non et me reum postulavit. Quae
vox et statim excepta et postea multo sermone celebrata est.
9 Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his, quae
recte in publico fierent) missis ad me gravissimis litteris non
mihi solum verum etiam saeculo est gratulatus, cui exemplum
(sic enim scripsit) simile antiquis contigisset.

10 Haec, utcumque se habent, notiora, clariora, maiora tu
facies; quamquam non exigo, ut excedas actae rei modum.
Nam nec historia debet egredi veritatem et honeste factis ve-
ritas sufficit. Vale.

Pliniusz zachęca poetę Caniniusą do opiewania wojny z Dakami.

C. Plinius Caninio suo s.

Optime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam 1
quae tam recens, tam copiosa, tam lata, quae denique tam
poëtica et, quamquam in verissimis rebus, tam fabulosa mate- 2
ria? Dices inmissa terris nova flumina, novos pontes flumini-
bus iniectos, insessa castris montium abrupta, pulsum regia,
pulsum etiam vita regem nihil desperantem; super haec actos
bis triumphos, quorum alter ex invicta gente primus, alter
novissimus fuit.

Una sed maxima difficultas, quod haec aequare dicendo 3
arduum, immensum etiam tuo ingenio, quamquam altissime
adsurgat et amplissimis operibus increseat. Non nullus et in
illo labor, ut barbara et fera nomina, in primis regis ipsius,
Graecis versibus non resultent. Sed nihil est, quod non arte 4
curaque, si non potest vinci mitigetur. Praeterea, si datur Ho-
mero et mollia vocabula et Graeca ad levitatem versus con-
trahere, extendere, inflectere, cur tibi similis audentia, praeser-
tim non delicata sed necessaria, non detur?

Proinde iure vatum invocatis dis et inter deos ipso, cu- 5
ius res, opera, consilia diciturus es, inmitte rudentes, pande
vela ac, si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non 6
ego quoque poëtice cum poëta? Illud iam nunc paciscor:
prima quaeque, ut absolveris, mitto, immo etiam ante, quam
absolvas, sicut erunt recentia et rudia et adhuc similia na-
scentibus. Respondebis non posse perinde carptim contexta, 7
perinde inchoata placere ut effecta. Scio. Itaque et a me aesti-
mabuntur ut coepta, spectabuntur ut membra extremamque
limam tuam opperientur in scrinio nostro. Patere hoc me super
cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quae

8 nosse neminem velles. In summa potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusque, sed ipsum te magis amabo, magis laudabo, quanto celerius et incautius miseris. Vale.

XXXVI.

Uniżoność senatu wobec wyżwoleńca Pallasa.

C. Plinius Montano suo s.

1 Cognovisse iam ex epistula mea debes adnotasse me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione: 'Huic senatus ob fidem pietatemque erga patronos ornamenta praetoria decrevit et sestertium centies quinquagies, cuius honore contentus fuit'.

2 Postea mihi visum est pretium operae ipsum senatus consultum quaerere. Inveni tam copiosum et effusum, ut ille superbissimus titulus modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se misceantque, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, sed hi proximi, Marii, Sullae, Pompeii, nolo progredi longius: infra Pallantis laudes iacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem an miseros? Dicerem urbanos, si senatum decrevit urbanitas; miseros, sed nemo tam miser est, ut illa cogatur. Ambitio ergo et procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut per suum, per publicum dedecus procedere velit in ea civitate, in qua hic esset usus florentissimae dignitatis, ut
4 primus in senatu laudare Pallantem posset? Mitto, quod Pallanti servo praetoria ornamenta offeruntur (quippe offeruntur a servis), mitto, quod censent non exhortandum modo verum etiam compellendum ad usum aureorum anulorum (erat enim
5 contra maiestatem senatus, si ferreis praetorius uteretur): levia haec et transeunda. Illa memoranda, quod nomine Pallantis senatus, nec expiata postea curia est, Pallantis nomine senatus gratias agit Caesari, quod et ipse cum summo honore mentio-

nem eius prosecutus esset et senatui facultatem fecisset testandi erga eum benevolentiam suam. Quid enim senatui pulchrius quam, ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur: 'Ut Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, singularis fidei, singularis industriae fructum meritissimo ferat'. Pro-
6 latos imperii fines, redditos exercitus rei publicae credas. Adstruitur his: 'Cum senatui populoque Romano liberalitatis gratior repraesentari nulla materia possit quam, si abstinentissimi fidelissimique custodis principalium opum facultates adiuvare contigisset'. Hoc tunc votum senatus, hoc praecipuum gaudium
7 populi, haec liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adiuvare publicarum opum egestionem contingeret. Iam quae sequuntur? Voluisse quidem senatum censere dandum ex
8 aerario sestertium centies quinquagies et, quanto ab eius modi cupiditatibus remotior eius animus esset, tanto impensius petere a publico parente, ut eum compelleret ad cedendum senatui. Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publica age-
9 retur, Pallas rogaretur, ut senatui cederet, ut illi superbissimae abstinentiae Caesar ipse patronus, ipse advocatus esset, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Sprevit, quod solum
10 potuit tantis opibus publice oblatis adrogantius facere quam, si accepisset. Senatus tamen id quoque similis querenti laudibus tulit his quidem verbis: sed cum princeps optimus parensque publicus rogatus a Pallante eam partem sententiae, quae
11 pertinebat ad dandum ei ex aerario sestertium centies quinquagies, remitti voluisset, testari senatum, etsi libenter ac merito hanc summam inter reliquos honores ob fidem diligentiamque Pallanti decernere coepisset, voluntati tamen principis sui, cui in nulla re fas putaret repugnare, in hac quoque re obsequi. Imaginare Pallantem velut intercedentem senatus consulto moderantemque honores suos et sestertium centies quinquagies ut nimium recusantem, cum praetoria ornamenta tamquam minus recepisset; imaginare Caesarem liberti precibus vel po-

tius imperio coram senatu obtemperantem (imperat enim libertus patrono, quem in senatu rogat); imaginare senatum usquequaque testantem merito libenterque se hanc summam inter reliquos honores Pallanti coepisse decernere et perseveraturum fuisse, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. Ita, ne sestertium centies quinquagies Pallas ex aerario ferret, verecundia ipsius, obsequio senatus opus fuit, in hoc praecipue non obsecuturi, si in ulla re putasset fas esse non obsequi.

13 Finem existimas? Mane dum et maiora accipe: Utique, cum sit utile principis benignitatem promptissimam ad laudem praemiaque merentium inlustrari ubique et maxime iis locis, quibus incitari ad imitationem praepositi rerum eius curae possent, et Pallantis spectatissima fides atque innocentia exemplo provocare studium tam honestae aemulationis posset, ea, quae X. Kal. Februarias, quae proximae fuissent, in amplissimo ordine optimus princeps recitasset senatusque consulta de iis rebus facta in aere inciderentur, idque aes figeretur ad statuam loricatam divi Iulii'. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, in quo 14 legenda praesentibus, legenda futuris proderentur. Placuit aere signari omnes honores fastidiosissimi mancipii, quosque repudiasset quosque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa et insculpta sunt publicis aeternisque monumentis praetoria ornamenta Pallantis sic quasi foedera antiqua, sic quasi 15 sacrae leges. Tanta principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius — quid dicam, nescio, ut si vellent in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Caesar, humilitatem senatus! Nec puduit rationem turpitudini obtendere, egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis praemiorum ad studium aemulationis ceteri provocarentur. Ea honorum 16 vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur.

Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti servis videbant.

Quam iuvat, quod in tempora illa non incidi, quorum 17 sic me, tamquam illis vixerim, pudet! Non dubito similiter adfici te. Scio, quam sit tibi verus et ingenuus animus: ideo facilius est, ut me, quamquam indignationem quibusdam in locis fortasse ultra epistolae modum extulerim, parum doluisse quam nimis credas. Vale.

XXXVII.

Wylew Tybru i jego dopływu Anionu.

C. Plinius Macrino suo s.

Num istic quoque inmite et turbidum caelum? Hic ad 1 siduae tempestates et crebra diluvia. Tiberis alveum excessit et demissioribus ripis alte superfunditur. Quamquam fossa 2 quam providentissimus imperator fecit, exhaustus premit valles, innatat campis, quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quae solet flumina accipere et permixta devehere, velut obvius sistere cogit atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit.

Anio, delicatissimus amnium ideoque adiacentibus villis 3 velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, et fregit et rapuit; subruit montes et decidantium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quaerit, impulit tecta ac se super ruinas eiecit atque extulit. Viderunt, quos 4 excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi divitum apparatus et gravem supellectilem, alibi instrumenta ruris, ibi boves, aratra, rectores, hic soluta et libera armenta atque inter haec arborum truncos aut villarum trabes atque culmina varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem malo vacaverunt, ad quae non ascendit amnis. Nam pro amne imber adsiduus 5 et deiecti nubibus turbines, proruta opera, quibus pretiosa rura

cinguntur, quassata atque etiam decussa monumenta. Multi eiusmodi casibus debilitati, obruti, obruti, et aucta luctibus damna.

6 Ne quid simile istis pro mensura periculi, vereor teque rogo, si nihil tale, quam maturissime sollicitudini meae consulas, sed et si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adversa an expectes; nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse, timeas, quantum possit accidere. Vale.

XXXVIII.

Jeziro Wadymońskie.

C. Plinius Gallo suo s.

1 Ad quae noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita neglegimus, seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi longinqua sectemur, seu quod omnium rerum cupido lanquescit, cum facilis occasio, seu quod differimus tamquam saepe visuri,
2 quod datur videre, quotiens velis cernere. Quaecumque de causa permulta in urbe nostra iuxtaque urbem non oculis modo sed ne auribus quidem novimus, quae si tulisset Achaia, Aegyptus, Asia aliave quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perfecta, lustrata haberemus.

3 Ipse certe nuper, quod nec audieram ante nec videram, audiavi pariter et vidi. Exegerat prosocer meus, ut Amerina praedia sua inspicerem. Haec perambulanti mihi ostenditur subiacens lacus nomine Vadimonis; simul quaedam incredibilia
4 narrantur. Pervenit ad ipsum. Lacus est in similitudinem iacentis rotae circumscriptus et undique aequalis: nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria et quasi artificis manu cavata et excisa. Color caeruleo albidior, viridi pressior, sulphuris odor saporque medicatus, vis, qua fracta solidantur. Spatium

modicum, quod tamen sentiat ventos et fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim), sed innatant insulae herbidae
5 omnes harundine et iunco, quaeque alia fecundior palus ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura ac modus; cunctis margo derasus. quia frequenter vel litori vel sibi inlissae terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas; quippe in speciem carinae humili radice descendunt. Haec ab
6 omni latere perspicitur eadem, aqua pariter suspensa et mersa. Interdum iunctae copulataeque et continenti similes sunt, interdum discordantibus ventis digeruntur, non numquam destitutae tranquillitate singulae fluitant. Saepe minores maioribus velut cum
7 bulae onerariis adhaerescunt, saepe inter se maiores minoresque quasi cursum certamenque desumunt; rursus omnes in eundem locum adpulsae, qua steterunt, promovent terram et modo hac modo illa lacum reddunt auferuntque ac tum demum, cum medium tenere, non contrahunt. Constat pecora
8 herbas secuta sic in insulas illas ut in extremam ripam procedere solere nec prius intellegere mobile solum, quam litori abrepta quasi inlata et imposita circumfusum undique lacum paveant, mox, quo tulerit ventus, egressa non magis se descendisse sentire, quam senserint ascendisse. Idem lacus in flumen
9 egeritur, quod, ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur alteque conditum meat ac, si quid, antequam subduceretur, accepit, servat et profert.

Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi nec
10 minus grata credebam. Nam te quoque ut me nihil aequae ac naturae opera delectant. Vale.

XXXIX.

Grecya zasługuje na względy zarządców dzięki swojej przeszłości.

C. Plinius Maximo suo s.

1 Amor in te meus cogit, non ut praecipiam (neque enim
praeceptore egēs), admoneam tamen, ut, quae scis, teneas et
observes aut respicias melius.

2 Cogita te missum in provinciam Achaïam, illam veram
et meram Graeciam, in qua primum humanitas, litterae, etiam
fruges inventae esse creduntur, missum ad ordinandum statum
liberarum civitatum, id est ad homines maxime homines, ad
3 liberos maxime liberos, qui ius a natura datum virtute, me-
ritis, amicitia, foedere denique et religione tenuerunt. Reverere
conditores deos et numina deorum, reverere gloriam veterem
et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbi-
bus sacra. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis,
sit fabulis quoque. Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex liber-
4 tate, nihil etiam ex iactatione decerpseris. Habe ante oculos
hanc esse terram, quae nobis miserit iura, quae leges non victis
sed potentibus dederit, Athenas esse, quas adeas, Lacedaemo-
nem esse, quam regas; quibus reliquam umbram et residuum
5 libertatis nomen eripere durum, ferum, barbarum est. Vides
a medicis, quamquam in adversa valetudine nihil servi ac
liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari.
Recordare, quid quaeque civitas fuerit, non ut despicias, quod
6 esse desierit; absit superbia, asperitas. Nec timueris contemp-
tum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi hu-
milis et sordidus et qui se primus ipse contemnit? Male vim
suam potestas aliorum contumeliis experitur, male terrore ve-
neratio acquiritur, longeque valentior amor ad obtinendum,
quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas, manet
7 amor, ac sicut ille in odium hic in reverentiam vertitur. Te

vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet
officii tui titulum ac tibi iussum interpretari, quale quantumque
sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione
civilium, quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordi-
natio eversione, libertas servitute mutetur! Accedit, quod tibi
certamen est tecum: onerat te quaesturae tuae fama, quam
ex Bithynia optimam revexisti, onerat testimonium principis,
onerat tribunatus, praetura atque haec ipsa legatio quasi prae-
mium data. Quo magis nitendum est, ne in longinqua provin-
cia, quam suburbana, ne inter servientes quam liberos, ne sorte
quam iudicio missus, ne rudis et incognitus quam exploratus
probatumque humanior, melior, peritior fuisse videaris, cum sit
alioqui, ut saepe audisti, saepe legisti, multo deformius amit-
tere quam non adsequi laudem.

Haec velim credas, quod initio dixi, scripsisse me admo-
nentem, non praecipientem; quamquam praecipientem quoque.
Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque
enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum de-
bet. Vale.

XL.

Niechęć Pliniusza do igrzysk cyrkowych.

C. Plinius Calvisio suo s.

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundis-
sima quiete transmisi. 'Quem ad modum' inquis 'in urbe po-
tuisti?' Circenses erant, quo genere spectaculi ne levissime
quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil, quod non se-
mel spectasse sufficiat. Quo magis miror tot milia virorum tam
2 pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curri-
bus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum aut ho-
minum arte traherentur, esset ratio non nulla: nunc favent
panno, pannum amant et, si in ipso cursu medioque certa-

mine hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque transibit et repente agitatos illos, equos illos, quos procul
 3 noscitant, quorum clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica, mitto apud vulgus, quod vilius tunica, sed apud quosdam graves homines; quos ego cum recordor in re inani, frigida, adsidue tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate
 4 non capior. Ac per hos dies libentissime otium meum in litteris conloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

XLI.

Trefnisie i błazny przy ucztach.

C. Plinius Genitori suo s.

1 Reperi litteras tuas, quibus quereris taedio tibi fuisse quamvis lautissimam cenam, quia scurrae, cinaedi, moriones
 2 mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? Quia nequaquam me ut inexpectatum festivumve delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione
 3 profertur. Non rationem sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos ea, quibus ego et tu capimur et ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant! Quam multi, cum lector aut lyristes aut comoedus inductus est, calceos poscunt aut non minore cum taedio recubant, quam
 4 tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es! Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XLII.

Pliniusz wstawia się za wyzwolenicem przyjaciele.

C. Plinius Sabiniano suo s.

1 Libertus tuus, cui suscensere te dixeras, venit ad me ad- volutusque pedibus meis tamquam tuis haesit. Flevit multum,

multum rogavit, multum etiam tacuit, in summa fecit mihi fidem paenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irascaris, scio, et irascaris merito, id quoque scio; sed
 2 tunc praecipua mansuetudinis laus, cum irae causa iustissima est. Amasti hominem et, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit, quod exoratus
 3 excusatus facies. Remitte aliquid adulescentiae ipsius, remitte lacrimis, remitte indulgentiae tuae. Ne torseris illum, ne torseris etiam te; torqueris enim, cum tam lenis irascaris. Ve-
 4 reor, ne videar non rogare sed cogere, si precibus eius meas iunxero; iungam tamen tanto plenius et effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui detricte minatus numquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem; nam fortasse iterum rogabo, impetrabo iterum: sit modo tale, ut rogare me, ut praestare te deceat. Vale.

XLIII.

Delfin i chłopicz.

C. Plinius Caninio suo s.

1 Incidi in materiam veram, sed simillimam fictae dignam- que isto laetissimo, altissimo planeque poetico ingenio, incidi autem, dum super cenam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctori fides: tametsi quid poetae cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses.

2 Est in Africa Hipponensis colonia mari proxima. Adiacet navigabile stagnum: ex hoc in modum fluminis aestuarium emergit, quod vice alterna, prout aestus aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic
 3 aetas piscandi, navigandi atque etiam natandi studio tenetur, maxime pueri, quos otium lususque sollicitat. His gloria et virtus altissime provehi: victor ille, qui longissime ut litus ita simul natantes reliquit. Hoc certamine puer quidam audentior ceteris
 4

in ulteriora tendebat. Delphinus occurrit et nunc praecedere puerum, nunc sequi, nunc circumire, postremo subire, deponere, iterum subire trepidantemque perferre primum in altum, mox flectit ad litus redditque terrae et aequalibus.

5 Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tamquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident litus, prospectant mare et si quid est mari simile. Natant pueri, inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet et revocet, exsilit, mergitur variosque 6 orbes implicat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor. Accedunt et adludunt et appellant, tangunt etiam pertrectantque praebentem. Crescit audacia experimento.

Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat, insilit tergo, fertur referturque, agnoscere se, amari putat, amat ipse; neuter timet, neuter timetur; huius fiducia, mansuetudo illius 7 augetur. Nec non alii pueri dextra laevaue simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator et comes. Nihil enim simile aut faciebat aut patiebatur, sed alterum illum ducebat reducebatque, ut 8 puerum ceteri pueri. Incredibile, tam verum tamen quam priora, delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum harenisque siccatum, ubi incaluisset, in mare revolvi.

9 Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis in litus educto religione prava superfudisse unquentum, cuius illum novitatem odoremque in altum refugisse nec nisi post multos dies visum lanquidum et maestum, mox redditis viribus priorem lasciviam et solita ministeria repetisse. Confluebant omnes 10 ad spectaculum magistratus, quorum adventu et mora modica res publica novis sumptibus atterebatur. Postremo locus ipse

quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur.

Haec tu qua miseratione, qua copia deflebis, ornabis, 11 attolles! Quamquam non est opus adfingas aliquid aut adstruas; sufficit, ne ea, quae sunt vera, minuantur. Vale.

XLIV.

Życie Pliniusza na wsi.

C. Plinius Fusco suo s.

Quaeris, quem ad modum in Tuscis diem aestate dispo- 1 nam. Evigilo, cum libuit, plerumque circa horam primam saepe ante, tardius raro. Clausae fenestrae manent; mire enim silentio et tenebris ab iis, quae avocant, abductus et liber et mihi relictus non oculos animo sed animum oculis sequor, qui 2 eadem quae mens vident, quotiens non vident alia. Cogito, si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis nunc pauciora nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco et die admissio, quae formaveram, dicto; abit rursusque revocatur rursusque dimittitur.

Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimen- 3 sumque tempus), ut dies suasit, in xystum me vel cryptoporticum confero, reliqua meditor et dicto. Vehiculum ascendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut iacens; durat intentio mutatione ipsa refecta. Paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamve clare et intente non tam vocis causa quam stomachi lego; pariter tamen et illa firmatur. Iterum 4 ambulo, ungor, exerceor, labor. Cenanti mihi, si cum uxore vel paucis, liber legitur; post cenam comoedia aut lyristes; mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur et quamquam longissimus dies cito conditur.

5 Non numquam ex hoc ordine aliqua mutantur; nam, si
 diu iacui vel ambulavi, post somnum demum lectionemque non
 vehiculo, sed, quod brevius, quia velocius, equo gestor. Inter-
 veniunt amici ex proximis oppidis partemque diei ad se tra-
 hunt interdumque lasso mihi opportuna interpellatione subve-
 6 niunt. Venor aliquando, sed non sine pugillaribus, ut, quamvis
 nihil ceperim, non nihil referam. Datur et colonis, ut videtur
 ipsis, non satis temporis, quorum mihi agrestes querellae litte-
 ras nostras et haec urbana opera commendant. Vale.

XLV.

Prośba o urlop.

C. Plinius Traiano imperatori.

1 Cum divus pater tuus, domine, et oratione pulcherrima
 et honestissimo exemplo omnes cives ad munificentiam esset
 cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longin-
 quis agris per plures successiones traditas mihi, quales acce-
 peram, custodiebam, permitteret in municipium transferre ad-
 2 iecta sua statua. Quod quidem ille mihi cum plenissimo testi-
 monio indulserat; ego statim decurionibus scripseram, ut adsi-
 gnarent solura, in quo templum pecunia mea exstruerem; illi
 3 in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed
 primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis dele-
 gati à vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse
 in rem praesentem excurrere. Nam et menstruum meum Ka-
 lendis Septembribus finitur et sequens mensis complures dies
 4 feriatos habet. Rogo ergo ante omnia permittas mihi opus,
 quod inchoaturus sum, exornare et tua statua, deinde, ut hoc
 5 facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non
 est autem simplicitatis meae dissimulare apud bonitatem tuam
 obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meae.
 Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio, cum

alioqui CCCC excedat, adeo non potest differri, ut proximam
 putationem novus colonus facere debeat. Praeterea continuae
 sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare; quarum ratio-
 nem nisi praesens inire non possum. Debebo ergo, domine, in-
 6 dulgentiae tuae et pietatis meae celeritatem et status ordina-
 tionem, si mihi ob utraque haec dederis commeatum triginta
 dierum. Neque enim angustius tempus praefinire possum, cum
 et municipium et agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum
 et quinquagesimum lapidem.

XLVI.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Multas et privatas et publicas causas petendi commeatus
 reddidisti; mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque
 enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum offi-
 cium reversurum. Statuam poni mihi a te eo, quo desideras
 loco, quamquam eius modi honorum parcissimus, tamen pa-
 tior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuae videar.

XLVII.

Podróż do Bitynii.

C. Plinius Traiano imperatori.

Quia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio
 tibi me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μυλέων navigasse
 quamvis contrariis ventis retentum. Nunc destino partim ora-
 riis navibus partim vehiculis provinciam petere. Nam sicut
 itineri graves aestus ita continuae navigationi etesiae relu-
 ctantur.

XLVIII.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Recte renuntiasti, mi Secunde carissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XLIX.

Przyjazd do Bitynii.

C. Plinius Traiano imperatori.

1 Sicut saluberrimam navigationem, domine, usque Ephe-
sum expertus ita inde, postquam vehiculis iter facere coepi,
gravissimis aestibus atque etiam febriculis vexatus Pergami
2 substiti. Rursus, cum transissem in orarias naviculas, contra-
riis ventis retentus aliquanto tardius, quam speraveram, id est
XV Kal. Octobres, Bithyniam intravi. Non possum tamen de
mora queri, cum mihi contigerit, quod erat auspiciatissimum,
3 natalem tuum in provincia celebrare. Nunc rei publicae Pru-
sensium impendia, reditus, debitores excutio; quod ex ipso
tractatu magis ac magis necessarium intellego. Multae enim
pecuniae variis ex causis a privatis detinentur; praeterea quae-
4 dam minime legitimis sumptibus erogantur. Haec tibi, domine,
in ipso ingressu meo scripsi.

C. Plinius Traiano imperatori.

Quinto decimo Kalendas Octobres, domine, provinciam
intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de ge-
nere humano mereris, inveni. Dispice, domine, an necessarium
5 putes mittere huc mensorem. Videntur enim non mediocres
pecuniae posse revocari a curatoribus operum, si mensurae

fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium,
quam cum maxime tracto.

L.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Cuperem sine querella corpusculi tui et tuorum perve- 1
nire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei
navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem 2
die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, litteris
tuis. Provinciales, credo, prospectum sibi a me intellegent. Nam
et tu dabis operam, ut manifestum sit illis electum te esse
qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis 3
tibi rerum publicarum excutiendae sunt; nam et esse eas ve-
xatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quae aut
Romae aut in proximo fiunt, sufficientes habeo; sed in omni
provincia inveniuntur, quibus credi possit, et ideo non deerunt
tibi, modo velis diligenter excutere.

LI.

Dwaj niewolnicy wśród nowozacieżnych.

C. Plinius Traiano imperatori.

Sempronius Caelianus, egregius iuvenis, repertos inter 1
tirones duos servos misit ad me; quorum ego supplicium di-
stuli, ut te conditorem disciplinae militaris firmatoremque con-
sulerem de modo poenae. Ipse enim dubito ob hoc maxime, 2
quod, ut iam dixerant sacramento militari, ita nondum distri-
buti in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, domine,
scribas, praesertim cum pertineat ad exemplum.

LII.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

1 Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus mit-
tendo ad te eos, de quibus cognosci oportebit, an capitale sup-
plicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtu-
2 lerint an lecti sint vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, in-
quisitio peccavit; si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dede-
runt; si ipsi, cum haberent condicionis suae conscientiam, ve-
nerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum
interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim
dies, quo primum probati sunt, veritatem ab iis originis suae
exegit.

LIII.

Zamiar założenia straży pożarnej w Nikomedyi.

C. Plinius Traiano imperatori.

1 Cum diversam partem provinciae circumirem, Nicome-
diae vastissimum incendium multas privatorum domos et duo
publica opera quamquam via interiacente, Gerusian et Iseon,
2 absumpsit. Est autem latius sparsum primum violentia venti,
deinde inertia hominum, quos satis constat otiosos et im-
mobiles tanti mali spectatores perstitisse; et alioqui nullus us-
quam in publico sipo, nulla hama, nullum denique instrumen-
tum ad incendia compescenda. Et haec quidem, ut iam prae-
3 cepi, parabuntur. Tu, domine, dispice, an instituendum putes
collegium fabrorum dumtaxat hominum CL. Ego attendam, ne
quis nisi faber recipiatur neve iure concesso in aliud utatur;
nec erit difficile custodire tam paucos.

LIV.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Tibi quidem secundum exempla complurium in mentem 1
venit posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui.
Sed meminerimus provinciam istam et praecipue eam civita-
tem eius modi factionibus esse vexatam. Quodcumque nomen
ex quacumque causa dederimus iis, qui in idem contracti fue-
runt, hetaeriae brevi fient. Satius itaque est comparari ea, quae 2
ad coërcendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos
praediorum, ut et ipsi inhi-beant, ac, si res poposcerit, ad cursu
populi ad hoc uti.

LV.

Wodociągi w Nikomedyi.

C. Plinius Traiano imperatori.

In aquae ductum, domine, Nicomedenses impenderunt HS. 1
|XXX|CCCXXIX, qui imperfectus adhuc relictus atque etiam
destructus est; rursus in alium ductum erogata sunt CC. Hoc
quoque relicto novo impendio est opus, ut aquam habeant, qui
tantam pecuniam male perdidierunt. Ipse perveni ad fontem 2
purissimum, ex quo videtur aqua debere perducī, sicut initio
temptatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis
et humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt
et erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere de-
tractus est; aliqua pars, ut mihi videtur, testaceo opere agenda
erit; id enim et facilius et vilius. Sed in primis necessarium 3
est mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eve-
niat, quod accidit. Ego illud unum adfirmo, et utilitatem operis
et pulchritudinem saeculo tuo esse dignissimam.

LVI.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Curandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. Vere credo te ea, qua debebis diligentia, hoc opus aggressurum. Sed medius fidius ad eandem diligentiam tuam pertinet inquirere, quorum vitio ad hoc tempus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne, dum inter se gratificantur, et inchoaverint aquae ductus et reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

LVII.

Ograniczenie niepotrzebnych wydatków.

C. Plinius Traiano imperatori.

1 Requirenti mihi Byzantium rei publicae impendia, quae
 2 maxima fecit, indicatum est, domine, legatum ad te salutandum
 3 annis omnibus cum psephismate mitti eique dari nummorum
 4 duodena milia. Memor ergo propositi tui legatum quidem
 retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul et
 sumptus levaretur et impleretur publicum officium. Eidem civitati
 imputata sunt terna milia, quae viatici nomine annua dabantur
 legato eunti ad eum, qui Moesiae praeest, publice salutandum.
 Haec ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, domine, rogo,
 ut, quid sentias, rescribendo aut consilium meum confirmare aut errorem emendare digneris.

LVIII.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Optime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quae ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo.

Fungentur his partibus, etsi solum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis et Moesiae praeses, si minus illum sumptuose coluerint.

LIX.

Życzenia przesłane Trajanowi w dniu urodzin.

C. Plinius Traiano imperatori.

Opto, domine, et hunc natalem et plurimos alios quam felicissimos agas aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam incolumis et fortis aliis super alia operibus augeas.

LX.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris, ut plurimos et felicissimos natales florente statu rei publicae nostrae agam.

LXI.

Prośba o nadanie Swetoniuszowi ius trium liberorum.

C. Plinius Traiano imperatori.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, et mores eius secutus et studia iam pridem, domine, in contubernium adsumpsi tantoque magis diligere coepi, quanto nunc propius inspexi. Huic ius trium liberorum necessarium faciunt duae causae; nam et iudicia amicorum promeretur et parum felix matrimonium expertus est impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium petam, sed peto a te, cuius in omnibus desideriis meis indulgentiam

exerior. Potes enim colligere, quanto opere cupiam, quod non rogaem absens, si mediocriter cuperem.

LXII.

Przychylna odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Quam parce haec beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, haeret tibi, cum etiam in senatu adfirmare soleam non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi et dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea condicione, qua adsuevi, referri in commentarios meos iussi.

LXIII.

Plinius o chrześcijanach.

C. Plinius Traiano imperatori.

1 Sollemne est mihi, domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere vel ignorantiam instruere?

2 Cognitionibus de Christianis interfui numquam: ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri. Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant, detur paenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit, nomen ipsum, si flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur.

3 Interim in iis, qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani. Confitentes iterum ac tertio interrogavi supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset, quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibi-

lem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae, 4 quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures species inciderunt.

Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut fuisse, cum praeunte me deos appellarent et imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, ture ac vino supplicarent, praeterea male dicerent Christo, quorum nihil posse cogi dicuntur, qui sunt re vera Christiani, dimittendos esse putavi. Alii ab indice nominati esse se Christianos dixerunt et 6 mox negaverunt; fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. Hi quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo male dixerunt.

Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae 7 vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, 8 quae ministrae dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam, inmodicam.

9 Ideo dilata cognitione ad consulendum te decucurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum et vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam atque agros supersti-

tionis istius contagio pervagata est; quae videtur sisti et corrigi posse. Certe satis constat prope iam desolata templa coepisse celebrari et sacra sollemnia diu intermissa repeti pastumque venire victimarum, cuius adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si sit paenitentiae locus.

LXIV.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

1 Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, 2 constitui potest. Conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen, ut, qui negaverit se Christianum esse idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando dis nostris, quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli in nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli nec nostri saeculi est.

LXV.

Poczta cesarska na usługach małżonki Pliniusza.

C. Plinius Traiano imperatori.

1 Usque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi neque in rem ullam nisi tuam misi. Quam perpetuam 2 servationem meam quaedam necessitas rupit. Uxori enim meae audita morte avi volenti ad amitam suam excurrere usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret sciremque te rationem itineris probaturum, cuius causa erat pietas. Haec tibi scripsi, quia mihi parum

gratus fore videbar, si dissimulassem inter alia beneficia hoc unum quoque me debere indulgentiae tuae, quod fiducia eius quasi consulto te non dubitavi facere, quae, si consulissem, sero fecissem.

LXVI.

Odpowiedź Trajana.

Traianus Plinio.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei nec dubitandum fuisse, si exspectasses, donec me consuleres, an iter uxoris tuae diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuvandum esset, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

Spis imion własnych.

- Achaia** 1) kraj na płnc. wybrzeżu Peloponezu; 2) od zdobycia Koryntu w r. 146. przed Chr. nazwa całej Grecyi jako prowincyi rz. XXXVIII, 2; XXXIX, 2.
- Achaicus, L. Mummius Achaicus**, zdobywca Koryntu w r. 146. przed Chr. XXXVI, 2.
- Q. Acutius Nerva**, consul designatus w r. 100. po Chr. XI, 2.
- Africa** 1) ogólnie Afryka; 2) prowincya rz. koło Kartaginy X, 19; XVI, 12; XXXIII, 2; XLIII, 2.
- Afri** 1) ogólnie mieszkańcy Afryki; 2) mieszkańcy prowincyi rz. X, 2.
- Africanus, L. Cornelius Scipio**, zwycięzca z pod Zamy (w r. 202. przed Chr.) XXXVI, 2.
- Albinus, L. Acecius Albinus**, senator i znakomity prawnik, żyjący wspólnie z Pliniuszem XXV.
- Alsiensis, villa w Alsium**, nadmorskiem miasteczku w płd. Etruryi XXV, 1.
- Amerina praedia**, posiadłość koło Ameria w Umbryi XXXVIII, 3.
- Anio-onis** (lub enis), dopływ Tybru z lewego brzegu XXXVII, 3.
- Appenninus** XXI, 3, 14.
- Appenninae valles** XXI, 29.
- Aratus ze Soli w Cylicyi**, żyjący w III. w. przed Chr. autor Φαινόμενα, dydaktycznego eposu o astronomii. XXI, 43.
- Arpinae chartae**, pisma Cyclerona, który pochodził z Arpinum XVIII, 5.
- Arria** (maior), małżonka Caeciny Paetusa; ażeby dodać odwagi mężowi, który lękając się śmierci dobrowolnej, narażał się na śmierć z ręki kata, przebiła się, a następnie wyrwawszy miecz z piersi, podała go mężowi ze słowami »Paete, non dolet«. XVII, 2.
- Arria** (minor), córka poprzedniej, małżonka Trazei Paetusa. XVII.
- Arrianus, Maturius Arrianus**, adresat listów II; X; XI.
- C. Asinius Gallus**, syn Asinius Polliona, literata i mecenas poetów (ży-

jącego od r. 76. przed Chr. do 5. po Chr.); napisał dzieło, w którym porównywał wymowę swego ojca z wymową Cyncerona i ojcu przyznawał pierwszeństwo. XXIX, 3.

Athenodorus z Tarsos, filozof gr., nauczyciel Oktawiana. XXXIII, 7.

Atilius Crescens, przyjaciel Pliniusza. V, 8; XIII, 2.

Aufidius Bassus, historyk z czasów Tyberjusza, napisał historię wojen z Germanami; kontynuował ją Pliniusz Starszy w dziele p. t.: 'A fine Aufidi Bassi'. XV, 6.

Aurelia; Regulus wyłudził od niej zapis. XIV, 10, 11.

Avitus, Iunius Avitus, nieznaną bliżej adresat listu IX.

Baebius Macer, historyk i przyjaciel Pliniusza. XV.

Baebius Massa, donosiciel za Domicjana; został skazany za zdradzieństwa w prowincji Afryce. XXXIV, 4.

Bithynia, kraj w płn. zach. części Azji Mniejszej. XXXIX, 8; XLIX, 2; L, 1, 2.

Byzantii, mieszkańcy Bizancjum. LVII, 1; LVIII.

Caecina Paetus przyłączył się do buntu Skryboniana przeciw ces. Klaudyuszowi, skazany na śmierć zginął w r. 42. po Chr. XVII, 3.

Calestrius Tiro, przyjaciel Pliniusza, piastował równocześnie z nim trybunat, kwesturę i preturę. VI.

Calpurnia, trzecia małżonka Pliniusza. XXX.

Calvisius, przyjaciel i rówieśnik Pliniusza, obywatel Comum. VI, 12; XIV, 40.

Calvus, C. Licinius Calvus (82—47 przed Chr.) pisał elegie, epigramy i erotyki; podziwiano także jego mowy. II, 2.

Campania, urodzajna w czasach rz. równina na płd. od Lacyum. XVI, 6; XXVIII, 3.

Caninius Rufus rodem z Comum, poeta i przyjaciel Pliniusza. III; XVI; XXXV; XLIII.

Capreae-arum (dziś Capri), uroczą wysepka koło zatoki Neapolitańskiej. XXVIII, 11.

Carus zob. **Mettius Carus**.

Carystius, pochodzący z miasteczka Karystos na Eubei, słynnego z łomów zielonego marmuru. XXI, 36.

Cato, M. Porcius Cato Censorius (234—149 przed Chr.), pierwszy prozaik rz., piszący po łacinie; historyk, mowca i polityk; słynął także ze surowości swych obyczajów. XVIII, 5.

Cicero, M. Tullius Cicero (106—43 przed Chr.); Pliniusz wymienia jego mowy: pro Cluentio, pro Cornelio, pro Murena i in Verrem. II, 4; XXIX, 3.

Claudius Caesar, Ti. Claudius Drusus Nero Germanicus panował od r. 41. do 54. po Chr. XVII, 7, 9.

Claudius Marcellinus bronił Flawiusa Marcjanusa przeciw Pliniuszowi. X, 15.

Comum, miasteczko nad lacus Larius w płn. Italii (dziś Como nad Lago di Como); od czasów Cezara, który osadził w niem nowych kolonistów, nazywano je Novum Comum. III, 1.

Q. Corellius Rufus, serdeczny przyjaciel i opiekun Pliniusza, umarł dobrowolnie w 98. r. po Chr. VI, 1.

Cornelius Priscus, przyjaciel Pliniusza. XVIII.

P. Cornelius Tacitus (około r. 54—119 po Chr.), znakomity historyk i mowca, autor dzieł: 1) Dialogus de oratoribus, 2) De vita et moribus Iulii Agricola, 3) De origine et situ Germanorum, 4) Historiae i) 5) Annales. Z Pliniuszem łączyła go przyjaźń bardzo serdeczna. IV; VIII, 6; X, 2; XIX; XXVII; XXVIII; XXXII.

Cornutus Tertullus, przyjaciel Pliniusza i kolega w konsulacie. X, 19; XI, 2.

Curtius Rufus, jakkolwiek był synem gladyatora, doszedł do wysokich godności; za Tyberjusza piastował konsulat. XXXIII, 2.

Dacicum bellum, wojna z Dakami, którzy zamieszkiwali wschodnią część dzisiejszych Węgier, Siedmiogród, Bukowinę i Mołdawię, powstała wskutek tego, że Trajan nie chciał płacić Decebalowi haraczu, przyrzeczonego przez Domicjana. Decebal pokonany przez Trajana w pierwszej wyprawie (101—103 r.) przycichł na jakiś czas, lecz w r. 104. zerwał się ponownie do walki; zwyciężony jednak po raz drugi, odebrał sobie życie w r. 106., rzucając się na miecz. Dację zamienił Trajan w prowincję rz. XXXV, 1.

Demosthenes (384—322 r.), znany mowca gr. II, 2.

Domitianus, T. Flavius Domitianus, cesarz 81—96 r. po Chr. VI, 6; XXXIII, 14.

Domitius Afer, nauczyciel Kwintyliana. XIII, 10.

Domitius Apollinaris, konsul z r. 97. po Chr. XXI.

Drusus Nero, pasierb ces. Augusta, umarł młodo. XV, 4.

Ephesus, miasto na zach. wybrzeżu Azji Mniejszej. XLVII; XLIX; L, 1.

Esquiliae, dzielnica Rzymu, położona we wschodniej części miasta koło mons Esquilinus. XVIII, 5.

Euripus, cieśnina między Grecją a Eubeą; tu oznacza wogóle kanał. III, 1.

Fannia, małżonka Helvidiusa Priscusa, wnuczka Cecyny Paetusa i Arryi Starszej, córka Trazei i Arryi Młodszej. XVII, 2.

Firminus zob. **Hostilius**.

Flavius Marcianus był wmieszany w proces Mariusa Priscusa o dzierżstwo. X, 8.

Forum Iuli, osada rz. założona przez Cezara w r. 54. przed Chr. (dziś Fréjus koło Marsylii). XXIV, 7.

Fronto Catus, obrońca sądowy, konsul z r. 96. po Chr. X, 3; XVIII.

Fundanus zob. **Minicius**.

Fuscus, Cn. Pedianus Fuscus Salinator, konsul z r. 118. po Chr. XXXI, 44.

Galba, Ser. Sulpicius Galba, obwołany cesarzem przez legiony hiszpańskie, zginął w r. 69. po Chr. XIV, 2.

Gallus, nieznaną bliżej adresat listu XXXVIII.

C. Geminus, przyjaciel Pliniusza. VI, 9.

Genitor, Iulius Genitor, retor współczesny Pliniuszowi. XLI.

Hipponensis colonia, Hippo Zarytos koło Utyki w płnc. Afryce. XLIII, 2.

Hispulla, małżonka Corelliusa Rufusa. VI, 9, 10.

Hostilius Firminus, legat Mariusa Priscusa, oskarżony o współudział w zdzierstwach. X, 23; XI, 2.

Iavolenus Priscus, prawnik z czasów Pliniusza. XXVI, 2.

Illyricum, kraj, dzisiejsza Dalmacja i Albania. XVII, 7.

Iulius Atticus, postać skądinąd nieznaną. VI, 10.

Iulius Ferox, jako consul designatus w r. 99. po Chr. zabierał głos w procesie przeciw Mariusowi Priscusowi. X, 5.

Larcius Licinius, mowca, żyjący współcześnie z Pliniuszem Starszym, pierwszy wprowadził zwyczaj wynajmowania ludzi, którzy mieli oklaskiwać odczyty. XIII, 9, 11; XV, 17.

Laurentinum, posiadłość Pliniusza w Lacyum na pld. od ujścia Tybru. V, 4; XXIX, 3.

Leptitani, mieszkańcy miasta Leptis (dziś Lempta w Tunisie). X, 23.

Liburnica navis, lekki statek nazwany od Liburnów, korsarskiego ludu w Illiryi. XXVII, 7.

T. Livius (59 r. przed Chr. do 17 r. po Chr.) znany historyk. XXVIII, 5.

Lyaeus (Λυαῖος, λῖω), przydomek Bakchusa. XVIII, 5.

Macrinus, adresat listu XXXVII.

Malea (Μαλέα), przylądek w pld. Lakonii XI.VII.

C. Marius, zwycięzca Cymbrów i Teutonów, przeciwnik Sulli. XXXVI, 2.

Marius Priscus, jako namiestnik Afryki dopuścił się wielkich nadużyć; Pliniusz wystąpił przeciw niemu z oskarżeniem w r. 99. i 100. po Chr. X, 2, 23; XI, 1.

Maximus, prawdopodobnie Vibius Maximus, historyk z drugiej połowy I. wieku po Chr. XIII; XXXIX.

Messius Maximus, nieznaną bliżej adresat listów XVIII; XX.

Mettius Carus, wyzwoleniec Domicyana i donosiiciel. XXXIII, 14.

Minicius Fundanus, przyjaciel Pliniusza, konsul z r. 108. po Chr. V.

Misenum 1) przylądek; 2) port w Kampanii. XXVII, 4, 21; XXVIII, 1, 11, 15, 19.

Moesia, nazwa kraju, obejmującego dzisiejszą Serbię i Bułgarię. LVII; LVIII.

Montanus, prawdopodobnie Curtius Montanus, o którym podaje Tacyt, że za Neroną został skazany na wygnanie za oszczerstwo pisma, następnie jednak odwołany z wygnania przez wzgląd na ojca. XXXVI.

Neapolitanum (sc. praedium), posiadłość koło Neapolu. XVI, 1.

Nepos, P. Metilius Sabinus Nepos, przyjaciel Pliniusza. XVII; XXIII, 3.

Nero, Ti. Claudius Nero Caesar, panował od r. 54. do r. 68. po Chr. XV, 5; XVI, 3.

Nero Drusus zob. **Drusus Nero**.

Nerva, M. Cocceius Nerva, cesarz od r. 96. do r. 98. po Chr. XXXIV, 9.

Nicomedia, miasto w Bitynii. LIII, 1.

Nicomedenses, mieszkańcy Nikomedyi. LIV, 1; LV, 1; LVI, 1.

Nonianus, M. Servilius Nonianus († 59. po Chr.) historyk. VII, 3.

Numantinus, przydomek P. Corneliusa Scipiona, zdobywcy Numancyi w r. 133. przed Chr. XXXVI, 2.

Octavius Avitus, legat w Afryce. XLIII, 9.

Paetus zob. **Caecina i Thrasea**.

Pallas, wyzwoleniec ces. Klaudyusza. Jako zarządca skarbcza cesarskiego doszedł do ogromnych bogactw, które stały się później przyczyną jego zguby, gdyż Neron kazał go zamordować, a mienie jego zagarnął. XXXVI, 1, 3, 5, 6.

C. Passenus Paulus, poeta-satyryk współczesny Pliniuszowi. XXVI, 1.

Pergamum, miasto w Azji Mniejszej. XLIX, 1.

Piso, L. Calpurnius Piso, konsul z r. 27. po Chr. XVI, 12.

- Piso, L. Calpurnius Piso Licinianus**, syn poprzedniego, adoptowany przez Galbę, zginął zamordowany na rozkaz Otona jako zarządca Afryki w r. 69. po Chr. XIV, 2; XVI, 12.
- C. Plinius Secundus** (od r. 23. do 79. po Chr.), wuj Pliniusza Młodszeo. Bliższe szczegóły o jego życiu, działalności i śmierci w czasie wybuchu Wezuwiusza podają listy XV, XXVII, XXVIII.
- Cn. Pompeius Magnus** (od r. 106. do 48. przed Chr.), przeciwnik Cezara. XXXVI, 2.
- Pompeius Collega**, konsul w r. 93. po Chr. X, 20.
- L. Pomponius Secundus** wplątany w sprawę Sejana pozostawał do śmierci Tyberyusza pod nadzorem swego brata; czas ten poświęcił pisaniu tragedyi, które jednak zaginęły. Za następných cesarzy sprawował najwyższe urzędy. XV, 3.
- Pomponianus**, prawdopodobnie oficer floty Pliniusza Starszego. XXVII, 11, 14.
- Pontius Allifanus**, przyjaciel Pliniusza. XXIX.
- Praenestini** (agri), posiadłość Pliniusza w Lacyum koło Praeneste. XXI, 45.
- Sex. Propertius** (od r. 45. do 15. przed Chr.), elegik rz. XXVI, 1.
- Prusenses**, mieszkańcy Pruzy w Bitynii. XLIX, 3.
- Quintilianus, M. Fabius Quintilianus** († około 95. r. po Chr.) rodem z Hiszpanii, nauczyciel wymowy. Z dzieł jego zachowało się tylko jedno p. t.: »Institutio oratoria« w 12 ks. XIII, 10.
- Rectina** prosiła Pliniusza Starszego o ratunek podczas wybuchu Wezuwiusza. XXVII, 8.
- Regulus, M. Aquilius Regulus**, donosiciel za Nerona i Domicyana. X, 22.
- Rufus**, adresat listu XXIV.
- Sabinianus**, nieznany adresat listu XLII.
- Salvius Liberalis, C. Salvius Liberalis Nonius Bassus**, namiestnik Macedonii za Trajana. X, 17.
- Scribonianus, M. Furius Camillus Scribon.** jako legat Illiryi podniósł rokosz przeciw ces. Klaudyuszowi, lecz opuszczony przez wojsko musiał uciekać na wyspę Issa (dziś Lissa), gdzie go zamordowano. XVII, 7, 9.
- Sempronius Caelianus**. LI, 1; LII, 1.
- C. Septicius Clarus**; Pliniusz dedykował mu zbiór listów. I.
- Silius Italicus, Ti. Catius Silius Italicus**, konsul z r. 68. po Chr., nie cieszył się dobrą sławą za Nerona z powodu donosicielstwa; za następców Nerona odgrywał ważną rolę bardzo chlubnie. Napisał

epopeję p. t.: »Punica« osnutą na tle wojen punickich. Umarł dobrowolnie w r. 101. po Chr. XVI, 1 i n.

Q. Sosius Senecio, konsul z r. 99. i 107. po Chr. VII.

C. Suetonius Tranquillus (około r. 75—160), historyk; z dzieł jego zachowały się życiorysy Cezara i jedenastu pierwszych cesarzy, p. t.: De vita Caesarum i część dzieła 'De viris illustribus'. LXI, 1; LXII.

Sulla, L. Cornelius Sulla, dyktator i współzawodnik Maryusza. XXXVI, 2. **Sura**, nieznany bliżej adresat listu XXXIII.

Tacitus zob. **Cornelius Tacitus**.

Thrasea Paetus, P. Clodius Th. P., stoik, wstrzymywał się od posiedzeń senatu, na których uchwalano odznaczenia Neronowi; otrzymawszy od Nerona wyrok śmierci, otworzył sobie żyły w r. 66. po Chr. XVII, 10.

Thucydides, znakomity historyk gr., przedstawił współczesną sobie wojnę peloponeską do r. 411. XXII, 11.

Tiburtini (agri), posiadłość Pliniusza koło Tiburu (dziś Tivoli) w uroczej okolicy nad rzeką Anienem, dopływem Tybru. XXI, 45.

Tiro, wyzwoleniec Cyclerona. XXIX, 3.

Titinius Capito, nieznany bliżej adresat listu XXII.

Traianus, M. Ulpius Traianus, pochodził z Hiszpanii. Adoptowany przez Nerwę objął po nim rządy i panował od r. 98. do 117. po Chr.

Tuccius Cerialis, senator z czasów Pliniusza. X, 9.

Tusci (agri), posiadłość Pliniusza w Etruryi. XXI, 1 i n.

Tusculani (agri), posiadłość Pliniusza koło Tusculum w Lacyum. XXI, 45.

Vadimonis lacus w Umbryi. XXXVIII, 3.

Valerius Festus, morderca Pizona (zob. **Piso**). XVI, 12.

M. Valerius Martialis, epigramatyk rodem z Bilbilis w Hiszpanii. Na starość wrócił do Hiszpanii i tam umarł około r. 103. po Chr. XVIII, 1 i n.

Valerius Paulinus, konsul za Trajana. XXIV.

Verania, wdowa po Pizonie zamordowanym w r. 69. po Chr. XIV, 2.

P. Vergilius Maro (od r. 70. do 19. przed Chr.), znany poeta łąc. XVI, 8; XXI, 43.

L. Verginius Rufus, jeden z najszlachetniejszych ludzi I. wieku po Chr. Jako zarządca Germanii pokonał Windexa, a kiedy wojsko ofiarowało mu koronę cesarską, odrzucił ją, tłumacząc się, że tylko senat ma prawo nadawać tę godność; dwukrotnie jeszcze (po śmierci

Nerona i Otona) chciano go obrać cesarzem. Umarł w r. 97., mianowany konsulem po raz trzeci. VIII, 1; XXV, 1.

Vespasianus, T. Flavius Vespasianus panował od r. 69. do 79. po Chr. XV, 9.

Vindex jako namiestnik Galii podniósł bunt przeciw Neronowi, lecz pobił go Verginius Rufus. XXV, 4.

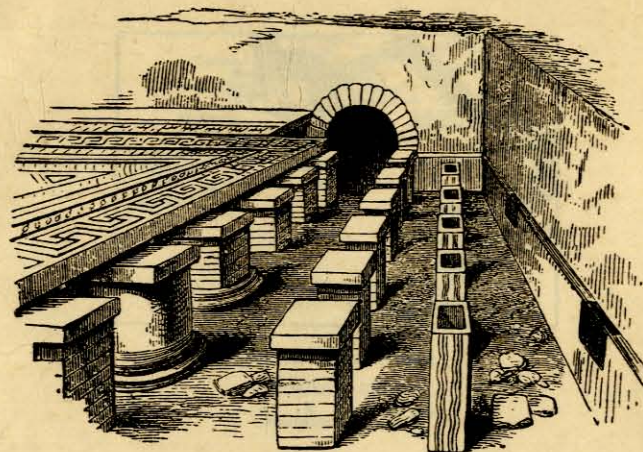
Vitellius, obwołany cesarzem po śmierci Nerona przez legiony germańskie, został zamordowany przez żołnierzy, sprzyjających Flawiuszom (w grudniu 69. r. po Chr.). XVI, 3.

Vitellius Honoratus; Pliniusz występował przeciw niemu jako oskarżyciel. X, 8, 9.

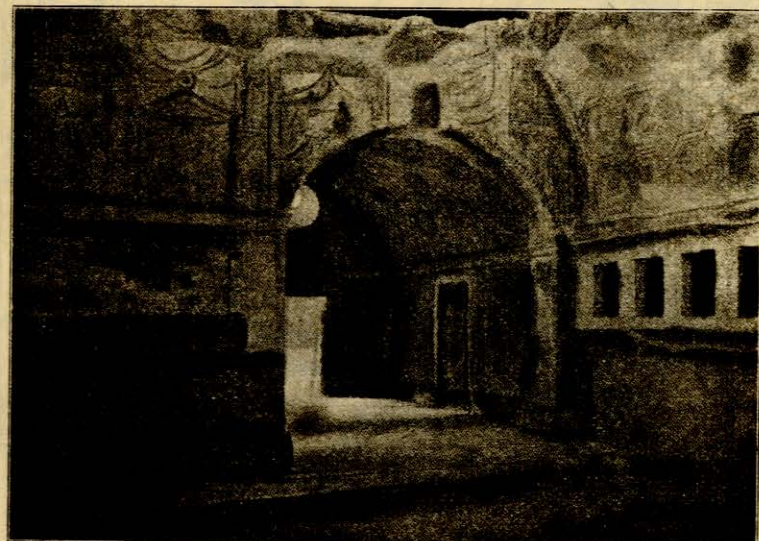
Voconius Romanus, C. Licinius V. R., przyjaciel Pliniusza. XII, 4.

Vulcanalia, uroczystość na cześć Wulkana; obchodzono ją corocznie w dniu 23. sierpnia. XV, 8.

Zosimus, wyzwolenc Pliniusza. XXIV, 2.

Urządzenie caldarium.

Apodyterium.

Okolice Wezuwiusza

Podziałka 1:1000000

0 5 10 15 km

Okolice Rzymu

Podziałka 1:500000

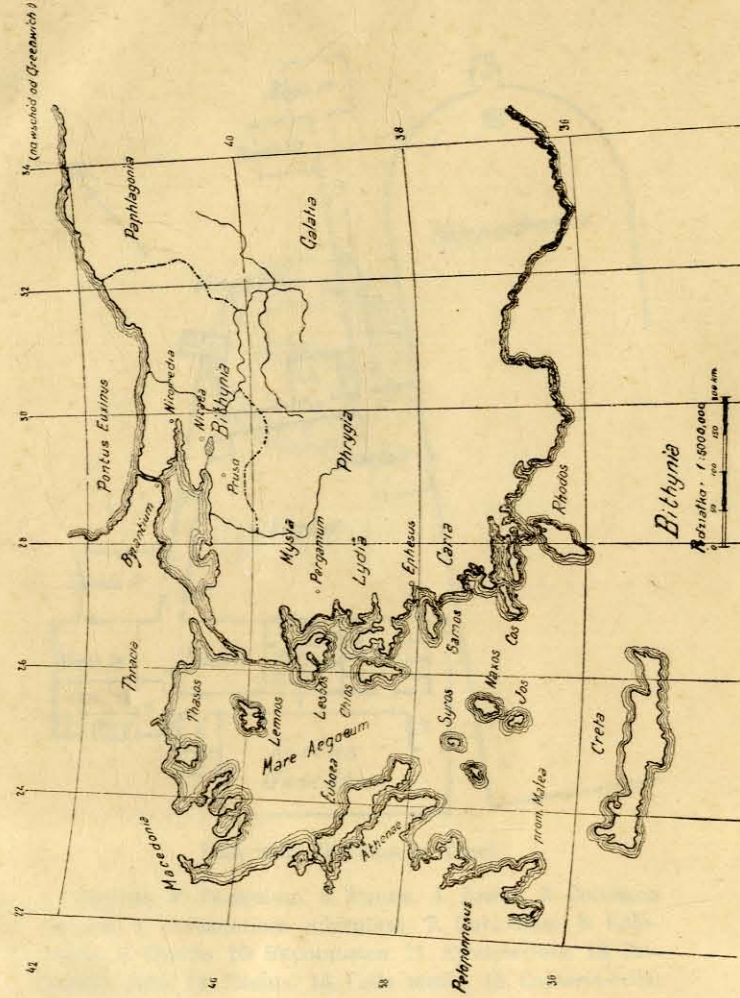
0 5 10 15 km

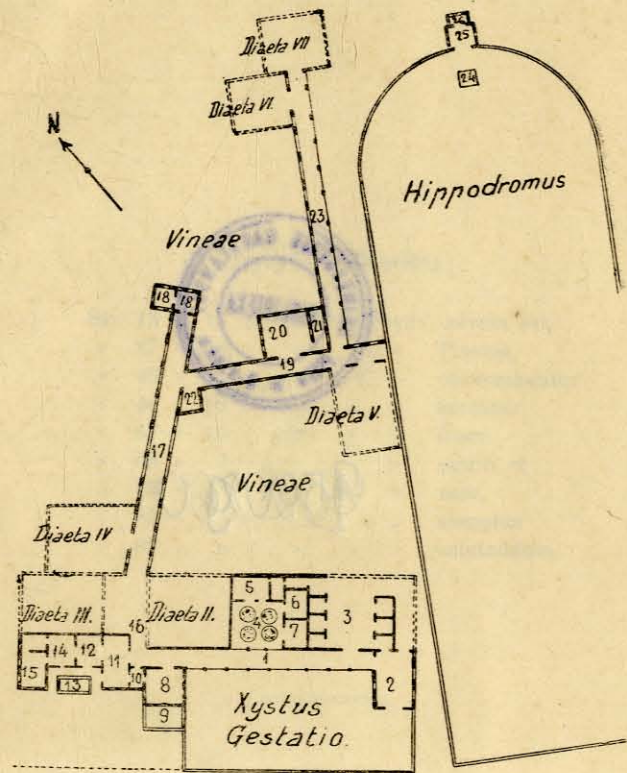

Околиця Бамун
 Координат: 1:1000,000
 1:1000,000
 1:1000,000

Околиця Варшави
 Координат: 1:1000,000
 1:1000,000

Plan willi Pliniusza w Tusci.

1. Porticus. 2. Triclinium. 3. Atrium. 4. Areola. 5. Cotidiana cenatio. 6. Dormitorium cubiculum. 7. Cubiculum. 8. Cubiculum. 9. Piscina. 10. Hypocauston. 11. Apodyterium. 12. Frigidaria cella. 13. Piscina. 14. Cella media. 15. Caldaria cella. 16. Scalae. 17. Cryptoporticus. 18. Cubicula. 19. Aestiva cryptoporticus. 20. Triclinium. 21. Scalae. 22. Cubiculum. 23. Porticus. 24. Stibadium. 25. Cubiculum. 26. Zothecula.

102260

Pomyłki druku:

Str. 13	w. 13	od dołu	ma być:	mirum est,
> 27	> 8	> >	> >	Pisonis,
> 46	> 6	> góry	> >	obversabantur
> 46	> 12	> dołu	> >	laudatur,
> 67	> 14	> góry	> >	fossa,
> 68	> 2	> >	> >	obtriti et
> 79	> 11	> >	> >	esse,
> 82	> 11	> dołu	> >	sumptus
> 82	> 8	> >	> >	salutandum.
